

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Облици вршњачког насиља у школама

Ментор

Проф. др Дарко Димовски

Студент

Владан Николић
Бр. индекса: М 016/25-О

Ниш, 2026. године

САДРЖАЈ

УВОД	1
I ПОЈАМ И ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА	7
1.1. Појам вршњачког насиља.....	7
1.2. Разлика између сукоба и вршњачког насиља	9
1.3. Основне карактеристике вршњачког насиља	12
1.4. Учесници у вршњачком насиљу	14
1.4.1. Учиница вршњачког насиља	15
1.4.2. Жртва	16
1.4.3. Посматрач.....	17
II ОБЛИЦИ ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА.....	18
2.1. Физичко насиље.....	19
2.2. Психичко (вербално) насиље	22
2.3. Социјално насиље.....	24
2.4. Дигитално (сајбер) насиље	25
2.5. Сексуално насиље.....	28
III СТАТИСТИЧКИ ПОКАЗАТЕЉИ ОБЛИКА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	30
IV ЕТИОЛОГИЈА И ФАКТОРИ РИЗИКА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА	37
4.1. Индивидуални фактори	37
4.2. Породични фактори.....	38
4.3. Вршњачка група као фактор утицаја	39
4.4. Улога школе и школског окружења.....	40
4.5. Утицај медија и дигиталних технологија	40
4.6. Теоријски приступи објашњењу вршњачког насиља.....	41
V ПОСЛЕДИЦЕ ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА.....	43
5.1. Последице по жртву	44
5.2. Последице по учиниоца.....	45
5.3. Последице по посматраче.....	45
5.4. Последице по школу и друштво.....	46
VI ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА.....	47
6.1. Међународни правни стандарди заштите деце.....	47
6.2. Нормативни оквир Републике Србије.....	48
6.3. Улога образовних и других институција у заштити деце од насиља	50
VII ПРЕВЕНЦИЈА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА	51
7.1. Улога породице у превенцији	52
7.2. Улога школе у спречавању вршњачког насиља	53
7.3. Програми превенције у Републици Србији	54
7.4. Предлози за унапређење.....	56
ЗАКЉУЧАК.....	57
ЛИТЕРАТУРА.....	60
ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂЕ.....	61
Облици вршњачког насиља у школама	63
РЕЗИМЕ.....	63
SUMMARY	65
БИОГРАФИЈА.....	67

УВОД

Вршњачко насиље у школама представља један од значајних облика друштвено неприхватљивог и проблематичног понашања деце и младих. Ова појава предмет је проучавања различитих научних дисциплина, пре свега криминологије, психологије, педагогије, социологије и права, будући да њено испољавање превазилази оквире индивидуалног сукоба и представља сложен друштвени проблем. Посебна сложеност вршњачког насиља произлази из чињенице да се оно јавља у периоду интензивног физичког, психичког и социјалног развоја детета, када односи са вршњацима имају значајан утицај на формирање личности, осећаја припадности и самопоуздања.

Вршњачко насиље може се јавити у различитим облицима, почев од физичког насиља, преко психичког насиља и социјалног искључивања, до савремених облика дигиталног насиља, као и сексуалног насиља, које може обухватити нежељене сексуализоване коментаре, узнемиравање, понижававање и друге облике угрожавања достојанства детета. Сваки од ових облика може оставити значајне последице на психофизички развој детета, школску климу и функционисање образовно-васпитне установе.

Развој информационо-комуникационих технологија и друштвених мрежа додатно је проширио простор за испољавање вршњачког насиља. Дигитално насиље омогућава брзо ширење увредљивог или претећег садржаја, његову доступност великом броју лица и наставак насиља и након завршетка наставе. На тај начин граница између школског и ваншколског окружења постаје све мање јасна, што додатно усложњава препознавање, пријављивање, доказивање и спречавање насиља. Истовремено, развој дигиталних технологија захтева прилагођавање постојећих превентивних и институционалних механизма новим начинима угрожавања безбедности и достојанства деце.

Актуелност проучавања насиља у школском окружењу додатно је наглашена последњих година, нарочито након трагичног догађаја у Основној школи „Владислав Рибникар“ у Београду 2023. године, који је покренуо широку јавну и стручну расправу о безбедности школског окружења, превенцији насиља и ефикасности постојећих механизма заштите деце.¹ Иако се наведени догађај не може поистоветити са вршњачким насиљем у ужем смислу, он је указао на значај системског приступа

¹ Трагични догађај у Основној школи „Владислав Рибникар“ догодио се 3. маја 2023. године, када је ученик школе усмртио деветоро ученика и радника обезбеђења, док је више лица повређено. Овај случај значајно је утицао на покретање јавне и стручне расправе о безбедности школа и превенцији насиља.

безбедности ученика, благовременог препознавања ризика и унапређења сарадње школе, породице и надлежних институција.

Посебан значај ове појаве произлази из чињенице да се вршњачко насиље не може посматрати искључиво као однос између учиниоца и жртве, већ као сложен социјални процес који укључује и друге учеснике, пре свега посматраче, породицу, школу и ширу друштвену заједницу. Савремени приступи указују да ефикасно разумевање и сузбијање вршњачког насиља захтева мултидисциплинарни приступ и свеобухватно сагледавање његових узрока, облика испољавања, последица и механизма превенције.

Иако су различити облици агресивног понашања међу децом били присутни и раније, вршњачко насиље постаје предмет систематских научних истраживања током друге половине XX века. Посебан допринос разумевању овог феномена дао је норвешки психолог Дан Олвеус, чије одређење вршњачког насиља представља један од значајних теоријских оквира у савременим истраживањима ове појаве.² Олвеус указује да вршњачко насиље постоји када је ученик изложен поновљеним негативним поступцима једног или више ученика, при чему између учиниоца и жртве постоји неравнотежа моћи. Управо три основна елемента: 1) намера да се нанесе штета, 2) понављање насилног понашања и 3) постојање дисбаланса моћи, представљају критеријуме за разликовање вршњачког насиља од уобичајених сукоба међу ученицима.³

Разликовање вршњачког насиља од сукоба има посебан значај са криминолошког, правног и практичног становишта. Сваки конфликт међу децом не представља вршњачко насиље, будући да сукоб најчешће подразумева приближно једнак положај учесника, док је код вршњачког насиља присутан однос неравнотеже моћи. Правилно препознавање ових разлика значајно је за избор адекватне реакције школе, родитеља и других надлежних институција, као и за обезбеђивање одговарајуће заштите детета које је изложено насиљу.

Вршњачко насиље не може се објаснити постојањем једног узрока. Његов настанак и развој повезани су са индивидуалним карактеристикама детета, породичним окружењем, односима у вршњачкој групи, карактеристикама школе, као и ширим

² Дан Олвеус био је шведско-норвешки професор психологије, који се сматра пиониром научног истраживања вршњачког насиља (енгл. *bullying*). Његова дефиниција која садржи три основна елемента (намера, учесталост и асиметрија моћи) и данас је општеприхваћени теоријски и методолошки оквир у криминологији и виктимологији.

³ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, Oxford: Blackwell Publishing, 1993, p. 9.

друштвеним и културним утицајима. У том смислу, етиолошко проучавање вршњачког насиља захтева анализу више међусобно повезаних фактора. Посебну пажњу потребно је посветити улози породице, школске климе, вршњачких односа и дигиталног окружења, јер њихово деловање може допринети настанку, одржавању или спречавању насилног понашања.

У анализи вршњачког насиља значајно место заузимају различити учесници овог процеса: учинилац, жртва и посматрач. Иако се непосредна пажња најчешће усмерава на однос између учиниоца и жртве, улога посматрача такође може имати значајан утицај на ток и исход насилне ситуације.⁴ Подршка учиниоцу, пасивно посматрање, страх од укључивања или пружање помоћи жртви могу утицати на наставак или прекид насиља. Због тога је неопходно вршњачко насиље посматрати као сложен социјални процес који укључује и вршњачку групу, породицу, школу и ширу друштвену заједницу.

Школа представља једно од најзначајнијих места за развој вршњачких односа и препознавање насиља. Деца и млади у њој проводе значајан део свог времена и остварују интензивне социјалне контакте. Вршњачко насиље може се јавити у учионицама, школским ходницима, двориштима, током одмора, на путу до школе и након завршетка наставе. Посебан проблем представљају ситуације у којима ученици не пријављују насиље због страха од освете, осуде, стигматизације или неповерења у систем заштите. Из тог разлога, превенција мора обухватити не само реаговање на конкретне случајеве, већ и стварање школске климе у којој се ученици осећају безбедно и охрабрено да пријаве случајеве насиља.⁵

Последице вршњачког насиља могу бити вишеструке и дугорочне. Код жртава се могу јавити осећај несигурности, повлачење из социјалних односа, пад школског успеха, страх од одласка у школу, анксиозност, депресивност и друге психолошке тешкоће. Код учинилаца насиља може постојати ризик од наставаљања агресивних образаца понашања и развијања других облика друштвено неприхватљивог понашања. Последице се не ограничавају само на непосредне учеснике, већ могу обухватити и

⁴ Д. Илић, *Вршњачко насиље у школама - мастер рад*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, стр. 9-34.

⁵ ДРИ, *Превенција и сузбијање вршњачког насиља у школама*, Београд, 2022, стр. 44-46. Преузето: 3.7.2026. <https://dri.rs/storage/newaudits/2022-1-SV%20Vrsnjacko%20nasilje.pdf>

посматраче, школску климу, односе међу ученицима и поверење у институције система заштите.⁶

Посебан значај у проучавању вршњачког насиља имају криминолошки и виктимолошки приступ. Криминолошки приступ омогућава анализу појавних облика, узрока, фактора ризика и механизма настанка насилног понашања, док виктимолошки приступ усмерава пажњу на положај жртве, њену изложеност ризицима, последице насиља и механизме заштите и подршке. Њиховим повезивањем могуће је свеобухватније сагледати како понашање учиниоца, тако и положај жртве и улогу окружења у којем се насиље јавља.

Растућа друштвена осетљивост на проблем насиља међу ученицима условила је и развој нормативног и институционалног оквира заштите деце у Републици Србији. Заштита ученика од насиља уређена је кроз више правних извора, међу којима посебан значај имају Закон о основама система образовања и васпитања⁷ и Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.⁸ Наведеним прописима утврђене су обавезе образовних установа у погледу превенције, процене ризика, поступања у случајевима насиља и сарадње са другим надлежним институцијама.

Поред националног законодавства, значајни су и међународни стандарди заштите права детета, нарочито они који се односе на право детета на заштиту од свих облика физичког и психичког насиља. Систем заштите деце обухвата и деловање центара за социјални рад, здравствених установа, полиције, тужилаштва и других надлежних органа, у зависности од природе, тежине и околности конкретног случаја. Ефикасна заштита захтева координисано деловање наведених субјеката, јасно утврђене надлежности и благовремену размену информација.

Значајан корак ка унапређењу система превенције представља и успостављање националне платформе „Чувам те“, ⁹ која омогућава информисање, едукацију и једноставније пријављивање случајева насиља. Њен значај треба посматрати у контексту потребе за унапређењем доступности механизма заштите, благовременим реаговањем и јачањем сарадње надлежних институција.

⁶ Ј. Играчки, Узроци, последице и превенција вршњачког насиља, *Правне теме*, год. 12, бр. 22, 2024, стр. 126-127.

⁷ Закон о основама система образовања и васпитања, *Службени гласник РС*, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025.

⁸ Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, *Службени гласник РС*, бр. 11/2024.

⁹ Платформа „Чувам те“. Преузето: 2.7.2026. <https://cuvamte.gov.rs/prijava-nasilja/>

Предмет овог мастер рада јесте проучавање вршњачког насиља у школама као облика друштвено неприхватљивог и девијантног понашања деце и младих, са посебним освртом на његове криминолошке, виктимолошке и правне аспекте. Рад је усмерен на анализу појма и основних карактеристика вршњачког насиља, разликовање овог феномена од уобичајених конфликта међу децом, систематизацију његових облика, анализу учесника, етиолошких фактора и последица, као и проучавање правних и институционалних механизма заштите деце у Републици Србији.

Циљ рада јесте да се, на основу релевантне научне литературе, нормативних извора и доступних статистичких података, анализирају различити облици вршњачког насиља, укаже на њихове специфичности, размотре фактори који доприносе њиховој појави и сагледају последице које насиље производи по жртве, учиниоце, посматраче, школу и друштво у целини. Додатни циљ рада јесте анализа постојећег правног и институционалног оквира Републике Србије и разматрање могућности за унапређење превентивних механизма и система заштите деце.

У раду су примењени нормативни, догматски, аналитички, синтетички, историјски и компаративни метод. Догматски и нормативни метод коришћени су приликом анализе релевантних закона, подзаконских аката и других правних извора који уређују заштиту деце од насиља. Аналитички метод примењен је у проучавању појединачних облика, узрока, фактора ризика и последица вршњачког насиља, док је синтетички метод коришћен ради повезивања резултата анализе различитих аспеката ове појаве. Историјски метод примењен је ради сагледавања развоја научних схватања и институционалних механизма заштите, а компаративни метод у анализи међународних стандарда и различитих приступа превенцији и сузбијању вршњачког насиља. Емпиријски подаци коришћени су кроз анализу доступних статистичких података, извештаја надлежних институција и примера из праксе у Републици Србији.

У првом поглављу анализирају се појам и основне карактеристике вршњачког насиља. Посебна пажња посвећена је разликовању вршњачког насиља од уобичајених сукоба, основним елементима насиља и учесницима овог процеса, односно учиниоцу, жртви и посматрачу.

Друго поглавље посвећено је облицима вршњачког насиља. У њему се разматрају физичко, психичко, социјално, дигитално и сексуално насиље, уз указивање на њихове специфичности и начине испољавања у школском и дигиталном окружењу, док се у трећем поглављу анализирају статистички показатељи облика вршњачког насиља у Републици Србији. На основу доступних података разматрају се учесталост и

заступљеност појединих облика насиља, као и подаци који могу допринети бољем разумевању обима и карактеристика ове појаве.

Четврто поглавље посвећено је етиологији и факторима ризика вршњачког насиља. У оквиру овог поглавља анализирају се индивидуални фактори, породично окружење, утицај вршњачке групе, улога школе и школског окружења, као и утицај медија и дигиталних технологија. Посебан део посвећен је теоријским приступима објашњењу вршњачког насиља.

У петом поглављу разматрају се последице вршњачког насиља по жртву, учиниоца и посматраче, као и последице по школу и друштво. Анализирају се непосредне и потенцијално дугорочне последице на психолошко благостање, социјалне односе, образовни процес и функционисање школске заједнице, док је шесто поглавље посвећено правном и институционалном оквиру сузбијања вршњачког насиља. У њему се анализирају међународни правни стандарди заштите деце, нормативни оквир Републике Србије и улога образовних и других институција у систему заштите деце од насиља.

У седмом поглављу анализирају се могућности превенције вршњачког насиља. Посебно се разматрају улога породице и школе, програми превенције који се спроводе у Републици Србији, као и могући предлози за унапређење система превенције, заштите и међусекторске сарадње, а на крају рада изнета су закључна разматрања у којима су сумирани најзначајнији резултати анализе и указано на значај свеобухватног, мултидисциплинарног и институционално координисаног приступа у превенцији и сузбијању вршњачког насиља.

I ПОЈАМ И ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА

1.1. Појам вршњачког насиља

Вршњачко насиље представља један од најзначајнијих облика проблематичног и друштвено неприхватљивог понашања деце и младих, који због своје распрострањености, последица и повезаности са другим облицима девијантног понашања заузима значајно место у криминолошким, психолошким, педагошким и правним истраживањима. Иако је присутно у свим друштвима, без обзира на степен њиховог економског и друштвеног развоја, последњих деценија оно све више постаје предмет научних истраживања, али и законодавних и институционалних активности усмерених ка његовом спречавању и сузбијању. Разлози за повећано интересовање научне и стручне јавности леже у чињеници да вршњачко насиље оставља бројне последице по психофизички развој детета, нарушава осећај безбедности у школи и може бити повезано са каснијим испољавањем различитих облика малолетничке делинквенције и криминалитета.¹⁰

У домаћој литератури често се као синоними користе појмови школско насиље, насиље у школи и вршњачко насиље. Међутим, ови појмови не морају имати истоветан обим. Појам насиља у школи може обухватити различите облике насилног понашања који се дешавају у школском окружењу, без обзира на то ко су учесници, док се вршњачко насиље односи на насиље у односима између деце и младих који су приближно истог узраста или припадају истој вршњачкој групи. Разликовање ових појмова има и терминолошки и практични значај, јер омогућава правилно разумевање узрока, начина испољавања и надлежности институција које поступају у случајевима насиља.¹¹

У литератури се појмови агресија, агресивност и насиље често користе као синоними. Иако се ова три појма у свакодневном говору често изједначавају, њихово јасно разграничење има посебан значај у научним истраживањима, јер омогућава прецизније одређивање предмета анализе и избор адекватних механизма превенције. Агресија се првенствено односи на понашање усмерено ка наношењу штете другом лицу, док агресивност представља склоност ка агресивном реаговању, која може имати

¹⁰ М. Шикман, Криминалитет малолетника у Републици Српској, са освртом на вршњачко насиље, *Зборник радова Међународна научнотручна конференција Вршњачко насиље (етиологија, феноменологија, начини превазилажења и компаративна искуства)*, Лакташи, 2013, стр. 14.

¹¹ Д. Попадић, Д. Плут, Насиље у основним школама у Србији - облици и учесталост, *Психологија*, Београд, вол. 40 (2), 2007, стр. 310.

релативно трајне индивидуалне карактеристике. За разлику од тога, појам насиља у већој мери наглашава сам чин наношења штете и његову друштвену недозвољеност, без обзира на степен испољене намере.¹²

Под појмом насиље у школи подразумевају се сви облици насилног понашања који се дешавају у школском простору или су непосредно повезани са школом, без обзира на то ко су њихови учесници. Тако, на пример, напад родитеља на наставника или сукоб две одрасле особе у школском дворишту представљају насиље у школи, али не и вршњачко насиље. У том смислу, појам школског насиља може се користити за означавање насиља повезаног са односима који се формирају у оквиру школског система.¹³

Посебну категорију представља вршњачко насиље, које подразумева насилно понашање између лица приближно истог узраста, односно припадника исте вршњачке групе. Оно се најчешће испољава међу ученицима исте школе, истог или различитих разреда, али није неопходно да се увек дешава у школским просторијама. Савремени облици дигиталног насиља показују да се насиље може наставити и након завршетка наставе, путем друштвених мрежа, апликација за размену порука или других дигиталних платформи, при чему је његов повод и даље повезан са школским окружењем.¹⁴

У међународној литератури за вршњачко насиље најчешће се користи енглески термин *bullying*.¹⁵ Овај термин у српском језику нема потпуно одговарајући превод, па се најчешће преводи као вршњачко насиље, малтретирање, злостављање или силецијство. Сам појам потиче од речи *bully*, која означава особу која злоупотребљава своју снагу или положај како би заплашила или повредила слабијег.¹⁶

Једно од најзначајнијих одређења вршњачког насиља дао је Дан Олвеус, који вршњачко насиље одређује као појаву у којој је ученик током одређеног временског периода више пута изложен негативним поступцима једног или више ученика, при чему између учиниоца и жртве постоји неравнотежа моћи.¹⁷ Ово одређење представља једно од значајних полазишта у проучавању вршњачког насиља, нарочито због наглашавања понављања негативног понашања и неравнотеже моћи. Његов значај огледа се и у томе

¹² Д. Попадић, *Насиље у школама*, Институт за психологију, Београд, 2009, стр. 13-15.

¹³ Д. Илић, *op. cit.*, стр. 4.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Ј. Ракић, Појам и облици вршњачког насиља, *Правне теме*, год. 3, бр. 5, 2015, стр. 60-62.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 9.

што омогућава разликовање вршњачког насиља од других облика агресивног понашања и сукоба међу ученицима.

Уобичајено се као основне карактеристике вршњачког насиља издвајају: 1) усмереност понашања ка наношењу штете, 2) понављање негативног понашања и 3) постојање неравнотеже моћи између учиниоца и жртве.¹⁸

Ови елементи представљају важну основу за разликовање вршњачког насиља од других облика агресивног понашања и сукоба међу ученицима. Док су конфликти најчешће једнократни и одвијају се између лица приближно једнаке снаге и положаја, код вршњачког насиља доминира однос надмоћи једне стране и континуирано понављање штетног понашања.¹⁹

Међутим, постојање ових елемената неопходно је ценити у контексту конкретног случаја, а не искључиво формално. Савремена истраживања указују да се нарочито код дигиталног насиља услов понављања мора тумачити флексибилније, јер једнократно објављивање штетног садржаја може довести до његовог вишеструког ширења и продужене изложености жртве.

По мишљењу аутора, приликом процене да ли одређено понашање представља вршњачко насиље потребно је сагледати све околности конкретног догађаја: природу и интензитет понашања, однос моћи између учесника, последице по жртву, могућност одбране и начин на који се понашање одвија у одређеном социјалном окружењу.

Савремена криминолошка литература указује да се вршњачко насиље не сме посматрати искључиво као индивидуални проблем учиниоца и жртве. Оно представља сложен социјални процес у коме значајну улогу имају и посматрачи, вршњачка група, породица, школа и локална заједница. Управо због сложености узрока и последица, вршњачко насиље не може бити предмет искључиво једне научне дисциплине. Његово разумевање захтева повезивање криминолошких, психолошких, педагошких, социолошких и правних сазнања, како би се омогућило свеобухватно сагледавање ове појаве и развој ефикасних механизма њене превенције и сузбијања.²⁰

1.2. Разлика између сукоба и вршњачког насиља

У проучавању односа међу децом и младима посебно је значајно разликовати вршњачко насиље од сукоба, будући да се ове две појаве у пракси често неоправдано

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Д. Попадић, *op. cit.*, стр. 26-29.

²⁰ Д. Илић, *op. cit.*, стр. 9.

изједначавају. Иако се могу јавити у сличном социјалном окружењу и понекад имати заједничке елементе, њихова природа, узроци и последице су различити.

Разумевање насиља захтева сагледавање више различитих фактора и интердисциплинарни приступ, јер насиље није могуће објаснити искључиво као индивидуално агресивно понашање, већ као сложену друштвену појаву условљену бројним психолошким, социјалним и културним факторима.²¹ У том смислу, вршњачко насиље не представља само проблем односа између два детета, већ феномен који настаје и развија се у оквиру ширих социјалних односа, пре свега породице, школе и вршњачке групе.

У литератури се насиље најчешће одређује као намерно и неоправдано наношење штете другом лицу.²² Посебан значај ове дефиниције огледа се у елементу намере, јер се сваки облик непријатног или штетног понашања не може аутоматски сматрати насиљем.²³ На пример, случајни поступци, дејча игра или несмотрено понашање без намере да се другом нанесе штета не представљају вршњачко насиље.

Са друге стране, сукоб представља уобичајен облик социјалне интеракције који настаје услед различитих интереса, потреба, ставова или очекивања учесника. Сукоби су саставни део међуљудских односа и сами по себи не морају имати негативно значење, јер могу представљати начин решавања разлика и развијања комуникацијских способности код деце и младих.²⁴

Појам насиља није истоветан појму конфликта. Иако насиље може настати у контексту сукоба, сваки сукоб није нужно насилан. Конфликт не мора да садржи елементе намерног наношења штете, нити мора бити заснован на односу надмоћи једне стране над другом.²⁵

Код обичних сукоба међу ученицима стране су најчешће у приближно равноправном положају и имају могућност да изразе своје ставове, бране своје интересе и учествују у решавању насталог проблема. Насупрот томе, код вршњачког насиља постоји јасна неравнотежа моћи између учиниоца и жртве, због чега се жртва налази у положају слабије стране која није у могућности да се адекватно заштити.²⁶

²¹ С. Кузманчев Станојевић, Вршњачко насиље као облик реалистичног сукоба: Прилог социолошком разумевању насиља младих и међу младима, *Култура полиса*, год. XII (2015), бр. 28, стр. 260-261.

²² Д. Попадић, *op. cit.*, стр. 13.

²³ С. Кузманчев Станојевић, *op. cit.*, стр. 261.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Платформа „Чувам те“. Преузето: 9.7.2026. <https://cuvamte.gov.rs/sr/vest/kako-se-obican-sukobnesporazum-moze-pretvoriti-u-vrsnjacko-nasilje-u-skoli/3992.php>

Разлика између конфликта и вршњачког насиља посебно се огледа у три основна елемента које је дефинисао Дан Олвеус: намери наношења штете, понављању негативног понашања и постојању дисбаланса моћи између учиниоца и жртве. Док се конфликт најчешће јавља као једнократна реакција на конкретну ситуацију, вршњачко насиље представља континуирани однос у којем једно лице или група лица систематски наноси штету другом лицу.²⁷

1. Табела 1. Разлика између конфликта и вршњачког насиља

Критеријум	Сукоб	Вршњачко насиље
Однос моћи	Учесници су најчешће приближно равноправни	Неравнотежа моћи
Учесталост	Најчешће једнократан	Најчешће се понавља или има потенцијал поновног наношења штете
Намера	Не мора постојати намера наношења штете	Понашање је усмерено ка наношењу штете или остваривању доминације
Положај учесника	Обе стране могу учествовати у решавању проблема	Жртва има ограничену могућност одбране
Реакција школе	Разговор, посредовање и решавање конфликта	Процена нивоа насиља и примена прописаних мера заштите

Правилно разликовање сукоба и вршњачког насиља има велики значај у школском окружењу. Уколико се сваки конфликт међу ученицима означити као насиље, постоји опасност од неадекватног реаговања и занемаривања стварних случајева угрожавања детета. С друге стране, уколико се систематско и намерно насилно понашање посматра само као „обичан сукоб“, жртва може остати без неопходне заштите и подршке.

У пракси образовно-васпитних установа правилно разликовање сукоба од вршњачког насиља има посебан значај, јер од правилне процене природе догађаја зависе мере које ће школа предузети. Школа не би требало да полази само од тога да ли је дошло до једног или више инцидената, већ и од односа учесника, интензитета

²⁷ А. Грмуша, *Вршњачко насиље као безбедносни ризик у средњим школама - докторска дисертација*, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Београд, 2022, стр. 16.

понашања, последица по дете, постојања претњи, могућности одбране и ширег контекста у којем се понашање догодило.

По мишљењу аутора, разликовање сукоба од вршњачког насиља представља предуслов за законито, пропорционално и делотворно поступање школе. Само правилно утврђивање чињеница омогућава избор одговарајућих мера - од педагошког рада и посредовања у случају сукоба, до примене процедура заштите детета у случају насиља.

1.3. Основне карактеристике вршњачког насиља

Вршњачко насиље представља сложен друштвени феномен који се одликује специфичним карактеристикама које га разликују од других облика конфликта и агресивног понашања међу децом и младима. Његово разумевање захтева анализу не само самог чина насиља, већ и односа између учиниоца, жртве и ширег социјалног окружења у коме се насиље јавља.

Једна од основних карактеристика вршњачког насиља јесте постојање намере да се другом лицу нанесе штета или непријатност. Насилно понашање није случајна последица неспоразума или једнократног сукоба, већ представља свесно усмерено деловање којим учинилац настоји да повреди, понизи или контролише жртву.²⁸ Ипак, приликом процене постојања намере неопходно је узети у обзир конкретне околности случаја, узраст учесника, њихову развојну зрелост и последице насталог понашања.

Друга значајна карактеристика јесте понављање насилног понашања током одређеног временског периода. За разлику од појединачног конфликта између вршњака, код вршњачког насиља постоји образац понашања који се понавља и који доводи до трајнијег осећаја угрожености код жртве.²⁹ Ипак, код појединих веома озбиљних аката потребно је посебно оценити да ли, с обзиром на изражену неравнотежу моћи и околности конкретног случаја, постоје елементи вршњачког насиља.³⁰

Посебна карактеристика вршњачког насиља јесте неравнотежа моћи између учиниоца и жртве. Та неравнотежа не мора бити искључиво физичке природе, већ може бити последица разлике у социјалном статусу, популарности, интелектуалним способностима, материјалном положају или подршци коју учинилац има у групи

²⁸ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 9.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

вршњака. Жртва се због таквог односа снага често налази у положају у коме није способна да се самостално заштити или прекине насилно понашање.³¹

Вршњачко насиље може имати различите облике испољавања, који се у литератури различито класификују. У овом раду издвајају се физичко, вербално (психичко), социјално, дигитално и сексуално насиље.³² Иако се у пракси најлакше препознају физички облици насиља, искуства показују да су психички, социјални и дигитални облици често тежи за откривање јер не остављају видљиве физичке последице. Управо због тога жртве ових облика насиља неретко дуже остају без адекватне подршке, што повећава ризик од озбиљнијих психолошких последица.

Облици вршњачког насиља се у пракси често међусобно преплићу. На пример, вербално вређање може бити праћено социјалним искључивањем, док се физичко насиље може снимити и објавити на интернету. На тај начин један насилни догађај може произвести више различитих облика виктимизације.

Истраживања показују да је вербално вршњачко насиље један од најраспрострањенијих облика, док се физичко насиље чешће повезује са дечацима. Девочице су, с друге стране, чешће укључене у облике насиља који се заснивају на нарушавању социјалних односа, као што су искључивање из групе, ширење гласина и нарушавање угледа вршњака.³³ Ове разлике не треба схватити као апсолутне, јер се сви облици насиља могу јавити код деце оба пола, а њихова учесталост зависи и од узраста, окружења и начина мерења.

Карактеристика вршњачког насиља јесте и чињеница да се оно најчешће дешава у срединама у којима постоји смањен степен контроле и надзора одраслих лица. Насиље се може јавити у школским ходницима, двориштима, тоалетима, свлачионицама и другим местима на којима је надзор наставника ограничен, као и за време школских одмора.³⁴ Ипак, дигитализација комуникације довела је до тога да се насиље више не ограничава на школски простор, већ се може наставити и ван школе, путем друштвених мрежа, апликација за размену порука и других дигиталних платформи.

Поред непосредних учесника, значајну улогу у динамици вршњачког насиља има и целокупна вршњачка група. Реакције других ученика могу допринети настављању или прекиду насилног понашања. Уколико посматрачи подржавају

³¹ *Ibid.*

³² Д. Илић, *op. cit.*, стр. 10-15.

³³ А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 22.

³⁴ *Ibid.*, стр. 23.

учиниоца, смеју се или остају пасивни, њихово понашање може допринети одржавању насилног обрасца понашања.³⁵

Вршњачко насиље има и значајну временску и развојну димензију. Истраживања указују да ученици који су укључени у вршњачко насиље, било као учиниоци или жртве, могу имати бројне краткорочне и дугорочне последице које се одражавају на њихов школски успех, психолошко стање, социјалне односе и касније понашање.³⁶ Истовремено, последице нису код свих учесника исте, већ зависе од интензитета и трајања насиља, доступне подршке, личних карактеристика и реакције породице и школе.

Због наведених карактеристика, вршњачко насиље се не може посматрати само као индивидуални проблем између двоје ученика, већ као појава која захтева свеобухватан приступ и укључивање породице, школе и шире друштвене заједнице. Ефикасно реаговање зато подразумева истовремено пружање подршке жртви, рад са учиниоцем, укључивање посматрача и унапређивање безбедности и односа у школској средини.

1.4. Учесници у вршњачком насиљу

Вршњачко насиље представља сложен друштвени феномен који се одвија унутар вршњачке групе и који подразумева специфичан однос између више учесника. Иако се вршњачко насиље најчешће посматра кроз однос учиниоца и жртве, савремена истраживања указују на то да у овом процесу учествује већи број ученика који могу имати различите улоге. Улога ученика у вршњачком насиљу одређује се на основу његовог начина реаговања у ситуацијама насиља, односно на основу понашања које испољава у односу према другим учесницима. У том смислу, издвајају се следеће категорије учесника: учиниоци вршњачког насиља, жртве и посматрачи.³⁷

Најизраженије, односно крајње позиције у овом односу представљају улоге учиниоца и жртве. Међутим, граница између ових улога није увек потпуно јасна, јер одређени број ученика истовремено може бити изложен насиљу и сам га вршити (тзв. насилник-жртва). Поред тога, значајну улогу имају и посматрачи, чије понашање може допринети наставку насиља или његовом прекиду.³⁸

³⁵ *Ibid.*, стр. 23-24.

³⁶ *Ibid.*, стр. 24-25.

³⁷ Д. Илић, *op. cit.*, стр. 15-18.

³⁸ А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 15.

Подела учесника на учиниоце, жртве и посматраче има пре свега аналитички значај. У пракси улоге нису увек трајне и јасно разграничене, јер поједини ученици током школовања могу мењати своју позицију у зависности од околности, односа у вршњачкој групи и породичног окружења. Управо ова динамичност указује на потребу да се вршњачко насиље посматра као процес, а не као изолован догађај.

1.4.1. Учиниоца вршњачког насиља

Учиниоца вршњачког насиља је ученик који испољава насилно понашање и који својим поступцима иницира или одржава однос насиља према другом ученику. У ранијим истраживањима постојало је уверење да су учиниоци углавном деца која потичу из нефункционалних породица, имају проблеме у понашању, лош школски успех и изражене антисоцијалне особине. Међутим, савремена истраживања показују да овај профил није једнозначан, јер учиниоци могу бити различитог социјалног статуса, школског успеха и породичног порекла.³⁹

Према Олвеусу, типичног учиниоца карактерише агресиван образац реаговања, снажна потреба за доминацијом и контролом над другим ученицима, недостатак емпатије, позитиван став према употреби насиља и тешко прихватање правила и ограничења. Учиниоци су често физички снажнији од својих жртава, имају висок ниво самопоуздања, раздражљиви су и импулсивни, тешко подносе неуспех и склони су пребацивању одговорности за сопствено понашање на друге.⁴⁰

Наведене карактеристике не треба посматрати као универзални профил сваког учиниоца. Поједини ученици могу испољавати насилно понашање ради стицања или очувања статуса у групи, док други могу бити мотивисани притиском вршњака, страхом од одбацивања или потребом за припадањем.

Поред типичних агресивних учинилаца, у литератури се разликују и пасивни учиниоци, односно следбеници који најчешће не иницирају насиље, већ му се прикључују под утицајем вршњачке групе. Њихово учешће у насиљу може бити последица жеље за припадањем групи, очувањем статуса или страха од сопственог одбацивања.⁴¹

³⁹ Д. Илић, *op. cit.*, стр. 15-16.

⁴⁰ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 35.

⁴¹ K. Rigby, Attitudes and beliefs about bullying among Australian school children, *Irish Journal of Psychology*, 1997, 18(2), pp. 202-220. Наведено према: А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 16.

У литератури се указује и на постојање различитих типова учинилаца. Тако се разликују ученици који имају висок статус у вршњачкој групи и који насиљем потврђују своју моћ и доминацију, од ученика који су и сами претходно били изложени насиљу и који агресивним понашањем реагују на осећај одбачености или угрожености (тзв. насилници-жртве). Ова категорија указује на сложеност односа између учиниоца и жртве, јер ове улоге нису увек строго раздвојене.⁴²

Олвеус ову категорију означава као провокативне жртве, имајући у виду да њихово понашање често изазива негативне реакције других ученика.⁴³ Ипак, термин „провокативна жртва“ треба користити опрезно, како се понашање жртве не би тумачило као оправдање или узрок насиља. За разлику од типичних учинилаца који најчешће користе провокативну агресију ради постизања одређеног циља, тзв. насилници-жртве чешће испољавају реактивну агресију, односно агресивно реагују као одговор на претходну провокацију или осећај угрожености.⁴⁴

Савремена истраживања указују да профил учиниоца није могуће свести на јединствен образац понашања. Из тог разлога мере превенције не смеју бити усмерене искључиво на санкционисање насилника, већ и на отклањање фактора ризика који подстичу агресивно понашање.

1.4.2. Жртва

Жртва вршњачког насиља је ученик који је поновљено изложен негативним поступцима једног или више вршњака и који се налази у позицији неравнотеже моћи у односу на насилника.⁴⁵

Приликом одређивања статуса жртве, није довољно посматрати само видљиве последице насиља. Неопходно је узети у обзир субјективни доживљај угрожености, могућност одбране, однос снага у групи и околности у којима се насиље дешава.

У литератури се најчешће разликују пасивне и провокативне жртве. Пасивне жртве не изазивају насилно понашање и најчешће не пружају отпор, већ реагују

⁴² Д. Илић, *op. cit.*, стр. 16.

⁴³ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 33.

⁴⁴ A. D. Pellegrini, M. Bartini, F. Brooks, School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence, *Journal of Educational Psychology*, 1999, 91(2), pp. 216-224. Наведено према: А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 16.

⁴⁵ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 32.

повлачењем, страхом и избегавањем конфликта. Олвеус их описује као ученике који су често усамљени, несигурни и који имају мање развијене социјалне вештине.⁴⁶

За разлику од пасивних жртава, провокативне жртве настоје да одговоре на насиље и да узврате насилнику, али то најчешће чине без већег успеха. Код њих је присутна комбинација анксиозности и агресивности, због чега се у одређеним случајевима приближавају категорији насилника-жртава.⁴⁷

Последице изложености вршњачком насиљу могу бити бројне и могу се испољити кроз емоционалне проблеме, повлачење, пад школског успеха, губитак мотивације за учење и избегавање школе. Истраживања показују да жртве често имају тешкоће у развијању позитивних односа са вршњацима и мање развијене вештине решавања проблема.⁴⁸

Последице могу обухватити и осећај стида, кривице, беспомоћности и неповерења у друге људе. У тежим случајевима, дуготрајна изложеност насиљу може бити повезана са озбиљним проблемима менталног здравља, због чега је неопходно благовремено укључивање стручних служби и других надлежних лица.

Посебан проблем представља чињеница да многе жртве не пријављују насиље због страха од освете, неповерења у институције или уверења да им нико неће помоћи. Због тога је благовремено препознавање индиректних показатеља виктимизације од великог значаја за ефикасну заштиту ученика.

1.4.3. Посматрач

Поред насилника и жртве, значајну улогу у процесу вршњачког насиља имају посматрачи. Они нису директно укључени у насилну интеракцију, али присуствују насиљу или посредно сазнају за њега. Њихово понашање може значајно утицати на ток и исход насилног догађаја.⁴⁹

Посматрач не мора нужно бити физички присутан на месту насиља. Код дигиталног насиља он може видети објаву, примити поруку, поделити снимак или реаговати на садржај који је усмерен против жртве.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*, стр. 33.

⁴⁸ M. J. Boulton, K. Underwood, Bully victim problems among middle school children, *British Journal of Educational Psychology*, 1992, 62(1), pp. 73-87. Наведено према: А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 17.

⁴⁹ А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 17-18.

Посматрачи се, према начину реаговања, могу поделити на ученике који подржавају или подстичу учиниоца и ученике који се супротстављају насиљу и пружају подршку жртви. У прву групу спадају помагачи и подстрекачи, док другу чине браниоци жртве⁵⁰, чија реакција може имати значајну превентивну улогу јер смањује могућност да насилник добије подршку вршњачке групе.⁵¹

Пасивност посматрача не мора увек бити последица одобравања насиља. Ученици могу остати неактивни због страха од освете, недостатка знања о начину реаговања, несигурности или уверења да ће неко други интервенисати. Због тога превентивни програми треба да развијају не само емпатију, већ и конкретне вештине безбедног реаговања и пријављивања насиља.

Сходно томе, посматрачи нису само пасивни сведоци вршњачког насиља, већ представљају важан фактор који може допринети његовом одржавању или спречавању. Управо због тога савремени приступи превенцији вршњачког насиља посебну пажњу усмеравају на оснаживање ученика да препознају насиље и адекватно реагују.

Последњих година све већи број програма превенције вршњачког насиља усмерен је управо на оснаживање посматрача да активно реагују у ситуацијама насиља. Промена понашања већег броја ученика у вршњачкој групи може допринети смањењу насилног понашања и стварању безбеднијег школског окружења.

II ОБЛИЦИ ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА

Вршњачко насиље представља сложену и вишедимензионалну појаву која се може испољавати кроз различите облике понашања усмерених ка повређивању, понижавању или искључивању другог детета или ученика. Иако се у јавности најчешће повезује са физичким нападима, физичко насиље представља само један, и често највидљивији, облик ширег спектра насилних понашања. Други облици, као што су психичко, социјално и дигитално насиље, могу бити мање уочљиви од стране родитеља и наставника, али њихове последице по развој, самопоштовање и психичко здравље детета могу бити веома озбиљне.⁵² Различити облици вршњачког насиља често се међусобно преплићу, тако да један облик насиља може истовремено садржати елементе

⁵⁰ C. Salmivalli, K. Lagerspetz, K. Bjorkqvist, K. Osterman, A. Kaukiainen, Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group, *Aggressive Behavior*, 1996, 22(1), pp. 4-5. Преузето: 15.7.2026. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(1996\)22:1%3C1::AID-AB1%3E3.0.CO;2-T](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:1%3C1::AID-AB1%3E3.0.CO;2-T)

⁵¹ А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 18.

⁵² D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 9.

другог облика. На пример, вербално насиље, као сегмент психичког насиља, може бити праћено физичким нападом или се јавити у комбинацији са њим, док социјално искључивање може бити праћено ширењем увредљивих гласина и психичким последицама по жртву.⁵³

Према начину испољавања, вршњачко насиље се може поделити на директно и индиректно насиље. Директно насиље подразумева отворени напад на жртву, при чему учинилац непосредно ступа у контакт са дететом које је изложено насилном понашању. У овај облик спадају физички напади, вређање, претње, исмевање, наређивање и други облици понашања којима се жртви непосредно наноси штета.⁵⁴ Насупрот томе, индиректно или релационо насиље остварује се посредно, најчешће преко других лица или путем нарушавања друштвених односа жртве. Карактеристични облици индиректног насиља јесу ширење гласина, оговарање, намерно искључивање из групе и нарушавање положаја детета у вршњачкој заједници. Овај облик је често теже препознати јер не оставља видљиве физичке последице, али може озбиљно нарушити осећај припадности и самопоштовање детета.⁵⁵

Према важећем Правилнику о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, насиље и злостављање могу се јавити као физичко, психичко (емоционално), социјално, дигитално и сексуално насиље.⁵⁶ Правилник наглашава да се под насиљем подразумева сваки облик једном учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета, ученика или запосленог.⁵⁷ На тај начин домаћи нормативни оквир прихвата шири приступ разумевању насиља, јер не ограничава ову појаву само на физичке нападе, већ обухвата и суптилније облике угрожавања личности детета.

2.1. Физичко насиље

⁵³ Д. Попадић, Д. Плут, З. Павловић, *Насиље у школама Србије, Анализа стања од 2006-2013. године*, Београд, 2014, стр. 32-35. Преузето: 18.7.2026. https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Nasilje_u_skolama_Srbije_web_24.3.2015.pdf

⁵⁴ А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 12.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Чл. 2. Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање

⁵⁷ Чл. 2, ст. 1. Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање

Физичко насиље представља један од најочигледнијих и најлакше препознатљивих облика вршњачког насиља. Оно постоји када једно дете или група деце намерно употребљава физичку силу са циљем да другом детету нанесе бол, повреду или нелагодност. Према Олвеусу, физичко насиље представља један од основних облика вршњачког насиља и обухвата директне физичке нападе који су усмерени ка телесном интегритету жртве.⁵⁸

Физичко насиље може имати различите облике, од лакших облика агресивног понашања до веома озбиљних напада који могу угрозити здравље и живот детета. У ову категорију спадају ударање, шутирање, гурање, шамарање, чупање косе, дављење, гађање предметима, отимање или уништавање ствари, као и употреба оружја или других опасних предмета.⁵⁹

Према Правилнику о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, физичко насиље је понашање које може довести до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета, ученика или запосленог.⁶⁰ Из наведеног произлази да постојање видљиве телесне повреде није неопходан услов за препознавање физичког насиља. Довољно је да конкретно понашање по својој природи представља угрожавање телесног интегритета или ствара реалан ризик од повређивања.

Посебну пажњу треба посветити разликовању појединачног физичког сукоба и континуиране виктимизације. Док појединачни физички сукоб може представљати изоловани догађај, континуирана виктимизација подразумева дужу изложеност детета насилном понашању и може се испољавати кроз различите облике физичког и другог насиља. Посебно је значајно препознати ситуације у којима се насиље понавља или се комбинује са другим облицима виктимизације, као што су изнуђивање новца, претње, понижавања или дигитално узнемиравање. Медијски фокус се на ову врсту системског насиља преусмерава тек након што оно доведе до последица нарочито тешког интензитета, што указује на погрешну друштвену процену тежине самог проблема.⁶¹

Анализа емпиријских примера указује на то да феномен вршњачког насиља у домаћем контексту неретко поприма екстремне облике са тешким физичким и

⁵⁸ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 9.

⁵⁹ Т. Недимовић, *Вршњачко насиље у школама: појавни облици, учесталост и фактори ризика - докторска дисертација*, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, 2010, стр. 54-56.

⁶⁰ Чл. 2, ст. 4. Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање

⁶¹ А. Мутаџић, *Насиље у школама - мастер рад*, Универзитет у Београду Студије при Универзитету - Тероризам, организовани криминал и безбедност, Београд, 2014, стр. 11. Преузето: 18.7.2026. <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:21301/bdef:Content/get>

психолошким последицама. Међу случајевима који су изазвали снажну реакцију јавности и покренули питање ефикасности институционалног одговора, издвајају се следећи догађаји:

- 1) Инцидент у ОШ „Свети Сава” у Сремској Митровици - овај случај илуструје проблем ескалације насиља из јавног простора унутар саме образовно-васпитне установе. Наиме, ученик осмог разреда ОШ „Свети Сава” у Сремској Митровици физички је напао једног дечака испред локалне продавнице, а затим ушао у саму школу и физички напао још два ученика.⁶²
- 2) Случај Алексе Јанковића у Нишу - један од најпознатијих случајева дуготрајне вршњачке виктимизације у Србији. Дечак Алекса Јанковић је претрпео сукцесивне и тешке физичке нападе, укључујући прелом екстремитета и потрес мозга. Након дуготрајне изложености насиљу, Алекса је извршио самоубиство. Овај трагични исход довео је до каснијег покретања грађанских иницијатива за измену законодавства, познатијих као „Алексин закон”.⁶³
- 3) Случај родно заснованог и персистентног вршњачког насиља у ОШ „Ђура Јакшић” у Малој Крсној - овај инцидент представља карактеристичан пример физичке агресије међу девојчицама, континуиране виктимизације и изостанка ефикасне системске подршке. Наиме, две девојчице су претукле тринаестогодишњу ученицу, наневши јој тешке телесне повреде у виду ишчашења вилице (због чега је исхрана била могућа искључиво путем сламчице) и акутне психичке трауме. У конкретном случају, жртва је претходно пријављивала насиље наставном особљу, али је реакција изостала. Сличан деструктивни образац показао је и на нивоу примарне породице, где су мајке девојчица уместо кооперативности са породицом жртве испољиле секундарну агресију. Насилно понашање и застрашивање су настављени преко посредника и након пријављивања догађаја, што указује на потребу за адекватнијим мерама заштите жртве и надзора над поступањем учесника и надлежних лица.⁶⁴

Ови случајеви не сведоче само о интензитету вршњачке агресије, већ служе као кључне тачке за анализу улоге школе, породице и правосудног система у превенцији и сузбијању насилног понашања младих.

⁶² Н1 Инфо Србија - Случајеви вршњачког насиља који су застрашили Србију. Преузето: 18.7.2026. <https://n1info.rs/vesti/slucajevi-vrsnjackog-nasilja-koji-su-zaprepastili-srbiju/>

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

По мишљењу аутора, посебан проблем представља чињеница да институционална реакција понекад изостаје све док насиље не добије тежи облик или док не наступе озбиљне последице. Такав приступ је проблематичан јер превентивно деловање подразумева реаговање већ на прве знаке насиља, а не тек након настанка тешких повреда или других непоправљивих последица.

Физичко насиље се, међутим, не може посматрати изоловано од других облика насилног понашања. Физички напад често је праћен вербалним вређањем, претњама, понижавањем или снимањем и објављивањем догађаја на интернету. У таквим ситуацијама долази до преплитања физичког, психичког и дигиталног насиља, што додатно отежава положај жртве и захтева координисану реакцију школе, породице и надлежних органа.

2.2. Психичко (вербално) насиље

У нормативном оквиру Републике Србије појмом „психичко насиље“⁶⁵, који је шири од појма „вербално насиље“, обухваћена су различита понашања којима се угрожава психички и емоционални интегритет детета, укључујући вређање, понижавање, етикетирање, исмевање, претње и застрашивање.⁶⁶ Вербално насиље, стога, представља један од начина испољавања психичког насиља, али се ова два појма не могу у потпуности изједначити. Међутим, у литератури се најчешће користи термин „вербално насиље“.

Наиме, вербално насиље представља један од најчешћих облика вршњачког насиља и заснива се на употреби речи са циљем повређивања, понижавања или застрашивања другог лица. Суштина вербалног насиља огледа се у намери учиниоца да путем комуникације нанесе психичку бол, изазове осећај мање вредности или створи непријатељско окружење за жртву. Овај облик насиља најчешће се испољава кроз вређање, погрдно називање, давање увредљивих надимака, подсмевање, ругање, омаловажавање, исмевање физичких карактеристика, способности или породичних околности детета, као и кроз претње и застрашивање.⁶⁷

За разлику од физичког насиља које најчешће оставља видљиве последице, вербално насиље је често мање уочљиво од стране одраслих лица, али његов утицај на

⁶⁵ Чл. 111, ст. 7. Закона о основама система образовања и васпитања

⁶⁶ Чл. 2, ст. 5. Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање

⁶⁷ Ј. Ракић, *op. cit.*, стр. 64-65.

психички развој детета може бити изузетно значајан. Речи којима се дете омаловажава, исмева или вређа могу угрозити његово самопоштовање, осећај сигурности и припадности вршњачкој групи.⁶⁸

Посебан проблем код вербалног насиља представља чињеница да се оно често погрешно тумачи као „шала“, „задиркивање“ или уобичајени део одрастања. Међутим, граница између безазленог задиркивања и насилног понашања постоји онда када су присутни намера повређивања, понижавања другог лица и нарушавање његовог достојанства. Вербално насиље може оставити последице које су по интензитету једнаке, а понекад и теже од последица физичког напада, јер директно погађа слику коју дете има о себи.⁶⁹

У пракси се вербално насиље често јавља у комбинацији са другим облицима вршњачког насиља. Тако, на пример, физички напад може бити праћен вређањем и претњама, док социјално искључивање често започиње ширењем увредљивих коментара и гласина о жртви. На тај начин вербално насиље може представљати самосталан облик насилног понашања, али и средство којим се појачавају други облици виктимизације. Најдрастичнији пример јесте поменути трагични случај дечака Алексе Јанковића где су вербално и физичко насиље довели до смртног исхода. Према доступним подацима, жртва је током дужег временског периода била изложена континуираном вербалном и психичком злостављању, укључујући вређање, омаловажавање и претње. Овакво дуготрајно злостављање оставило је тешке психолошке последице.⁷⁰ Још један карактеристичан пример оваквог преплитања јесте случај из Руменке, где су три средњошколке у дворишту Основне школе „Свети Сава“ изложиле ученицу осмог разреда комбинованом облику вербалног застрашивања, физичког напада и психолошког понижавања. Насиље, које је укључивало претње и присиљавање жртве да клечи на бетону, снимљено је мобилним телефоном, чиме је инцидент прерастао и у сајбер насиље са циљем даљег јавног понижења жртве на друштвеним мрежама.⁷¹

⁶⁸ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 9.

⁶⁹ K. Rigby, What children tell us about bullying in schools, *Children Australia*, 1997, 22(2), pp. 28-34. Преузето: 25.7.2026. <https://www.childrenaustralia.org.au/journal/article/1129>

⁷⁰ Н1 Инфо Србија - Случајеви вршњачког насиља који су застрашили Србију

⁷¹ НС Уживо - Језиво вршњачко насиље у Руменки. Преузето: 21.7.2026. <https://nsuzivo.rs/hronika/jezivo-vrsnjacko-nasilje-u-rumenki-srednjoskolke-pretukle-osmakinju-neces-vise-talasati-iscupacu-ti-trepavice/>

Последице психичког насиља могу се огледати у губитку самопоуздања, повећаној анксиозности, осећају усамљености, избегавању школе, паду школског успеха, развоју психосоматских тегоба и нарушавању односа са вршњацима. Поред непосредних психолошких последица, дуготрајна изложеност психичком насиљу може утицати и на школско функционисање и социјалне односе детета. Посебно је значајно истаћи да деца која су изложена психичком насиљу могу оклевати да пријаве насиље због страха од освете, стигматизације, додатног понижавања или неповерења у реакцију одраслих.

По мишљењу аутора, код вербалног и психичког насиља посебан проблем представља његова „невидљивост“. За разлику од физичке повреде, психичке последице често нису одмах препознатљиве, због чега постоји опасност да се такво понашање минимизује или третира као уобичајени део вршњачких односа. Управо због тога превентивно деловање школе мора обухватити и препознавање суптилних облика понижавања, изолације, претњи и застрашивања.

2.3. Социјално насиље

Социјално или релационо насиље представља облик вршњачког насиља који је усмерен на нарушавање друштвеног положаја детета у вршњачкој групи. За разлику од директних облика насиља, код којих је напад усмерен непосредно на жртву, код социјалног насиља циљ је нарушавање њених односа са другим људима, изоловање и стварање осећаја неприхваћености.⁷²

Позитивноправни прописи код нас дефинишу социјално насиље као понашање којим се дете или ученик искључује из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, кроз одвајање од других, неприхватање по основу различитости, ускраћивање информација, изоловање и ускраћивање задовољавања социјалних потреба.⁷³

Овај облик насиља често се назива и релационо насиље, јер се његов основни механизам заснива на манипулацији међуљудским односима.⁷⁴ Учиницац не мора директно нападати жртву, већ настоји да утиче на остале чланове групе како би је одбацили. То се може постићи ширењем неистинитих информација, оговарањем,

⁷² А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 14.

⁷³ Чл. 111, ст. 8. Закона о основама система образовања и васпитања

⁷⁴ А. Мутавџић, *op. cit.*, стр. 20.

намерним игнорисањем, спречавањем учешћа у заједничким активностима или стварањем негативне слике о жртви у вршњачком окружењу.⁷⁵

Социјално насиље је посебно значајно у периоду адолесценције, када прихваћеност од стране вршњака има велики значај за развој идентитета и самопоуздања младих. Искључивање из вршњачке групе може код детета изазвати осећај усамљености, одбачености и несигурности, а у тежим случајевима довести и до избегавања школе и повлачења из социјалних контаката.

Социјално насиље може бити повезано и са различитостима које постоје међу децом, укључујући социо-економски статус, етничку припадност, инвалидитет, изглед, језик, културне карактеристике или друге личне околности. Уколико се такве разлике користе као основ за искључивање, понижавање или систематско одбацивање детета, оне могу представљати фактор који доприноси његовој виктимизацији.

Посебан проблем савременог друштва представља чињеница да се социјално насиље све чешће повезује са дигиталним окружењем. Искључивање из интернет група, намерно игнорисање на друштвеним мрежама, ширење гласина путем дигиталних платформи и нарушавање репутације детета представљају облике у којима се традиционално социјално насиље проширује на виртуелни простор. Управо због тога граница између социјалног и дигиталног насиља постаје све мање изражена, јер се искључивање из вршњачке групе данас често истовремено одвија и у стварном и у виртуелном окружењу.

По мишљењу аутора, специфичност социјалног насиља лежи управо у чињеници да се напад не мора усмеравати непосредно на тело или имовину детета, већ на његово место у вршњачкој групи. Управо због тога његово препознавање захтева пажљиво праћење односа међу ученицима, а не само уочавање непосредних сукоба.

2.4. Дигитално (сајбер) насиље

Развој информационо-комуникационих технологија, интернета и друштвених мрежа значајно је утицао на појаву нових облика вршњачког насиља. Док се традиционално вршњачко насиље најчешће одвијало у школском окружењу или непосредном контакту између вршњака, савремене технологије омогућиле су да се насиље настави и након завршетка наставе, без просторних и временских ограничења. Управо због тога се последњих година све већа пажња посвећује дигиталном, односно

⁷⁵ Д. Попадић, Д. Плут, З. Павловић, *op. cit.*, стр. 33.

сајбер насиљу (енгл. *cyberbullying*), које представља један од значајних савремених облика вршњачког насиља.⁷⁶ За означавање овог облика насиља користе се термини „дигитално насиље“, „електронско насиље“, „сајбер насиље“, „онлајн насиље“, „интернет насиље“ и слично.⁷⁷

Дигитално насиље представља злоупотребу информационих технологија која може имати за последицу угрожавање достојанства личности детета или ученика. Оно се остварује слањем порука, видео-записа, електронском поштом, СМС и ММС порукама, путем интернет страница, четовањем, укључивањем у форуме, коришћењем друштвених мрежа, као и објављивањем фотографија, снимака или других личних података без сагласности лица на које се односе.⁷⁸

Према једној групи аутора, дигитално насиље није посебна врста насиља по свом садржају, већ представља продужетак вербалног или социјалног злостављања кроз технологију. Ипак, оно је изузетно опасно због својих специфичних особина. Учиниолац лако остаје анониман, жртва нема сигурно место ни време за бег, нападе може пратити неограничен број сведока, а сав компромитујући садржај остаје трајно забележен на мрежи.⁷⁹

Према другом схватању, реч је о посебној врсти насиља, чије суштинске одлике обухватају: (1) реализацију у сајбер простору помоћу дигиталних алата; (2) интенционалност, односно намеру наношења штете препознатљиву из перспективе оба актера; (3) чињење којим се нарушава интегритет жртве; (4) репетитивност, која је доминантна иако није нужно примарни услов; и (5) инхерентну асиметрију моћи између починиоца и жртве.⁸⁰

Дигитално вршњачко насиље поставља и бројна правна питања која превазилазе оквир школске дисциплине. У зависности од начина извршења, поједини облици овог насиља могу представљати основ за покретање прекршајних, грађанскоправних или кривичних поступака, нарочито када су праћени неовлашћеним објављивањем личних података, угрожавањем сигурности, прогањањем или производњом и дистрибуцијом експлицитног садржаја. Због тога је неопходно да школе, поред васпитних мера, благовремено обавесте и друге надлежне органе када околности конкретног случаја то захтевају.

⁷⁶ А. Мугавцић, *op. cit.*, стр. 22.

⁷⁷ Ф. Мирић, М. Васиљевић Продановић, Виктимолошки осврт на вршњачко насиље у дигиталном окружењу, *Темид*, 2022, вол. 25, бр. 1, стр. 81.

⁷⁸ Чл. 111, ст. 10. Закона о основама система образовања и васпитања

⁷⁹ Д. Поподић, Д. Плут, З. Павловић, *op. cit.*, стр. 33.

⁸⁰ Б. Динић, *Дигитално насиље*, Нови Сад, 2022, стр. 39.

У савременој литератури издваја се више специфичних облика дигиталног насиља. Најчешћи су флeјминг (енгл. *flaming*), који подразумева намерно изазивање интернет расправа употребом увредљивог речника, троловање (енгл. *trolling*), чији је циљ провокација и нарушавање комуникације, дигитално прогањање (енгл. *cyberstalking*), које се огледа у упорном узнемиравању жртве, као и *outing* и *doxing*, који подразумевају неовлашћено откривање приватних података или фотографија. Иако се разликују по начину извршења, свим овим облицима заједничко је настојање да се жртва понизи, застраши или социјално изољује.⁸¹

Последице дигиталног насиља могу бити веома озбиљне. Поред осећаја страха, понижења и усамљености, код жртава се јављају анксиозност, депресивност, пад самопоштовања, поремећаји спавања, избегавање школе, смањен школски успех и повлачење из друштвених односа. У тежим случајевима, дуготрајна изложеност дигиталном насиљу може довести до самоповређивања и суицидалних размишљања, због чега је благовремено препознавање овог облика насиља од изузетног значаја.⁸²

Савремена пракса показује да су примери дигиталног вршњачког насиља све учесталији и да попримају различите облике, од увредљивих порука до злоупотребе савремених технологија и вештачке интелигенције. На пример, тринаестогодишњи ученици једне основне школе на Новом Београду користили су слике својих другарица из разреда и наставница са друштвених мрежа, те су помоћу вештачке интелигенције креирали експлицитан порнографски садржај.⁸³ Врло сличан случај десио се и у основној школи у Врању.⁸⁴ Наведени случајеви указују да развој вештачке интелигенције отвара нове облике злоупотребе дигиталних технологија, при чему последице по жртву могу бити далеко озбиљније од традиционалних облика вршњачког насиља. Поред психичких последица, овакво понашање доводи и до повреде права на приватност, достојанство и заштиту података о личности, што захтева координисано поступање школе, родитеља и надлежних државних органа.

Такође, јавност је потресао и случај снимања понижавања и туче ученице у Новом Саду где је група старијих ученика и девојчица малтретирала вршњакињу, терала је да клекне и да се извињава, што је праћено физичким ударцима. Цео догађај је

⁸¹ *Ibid.*, стр. 49-55.

⁸² А. Мутаџић, *op. cit.*, стр. 22.

⁸³ Нова С. Преузето: 25.7.2026. <https://nova.rs/vesti/hronika/skandal-u-skolama-na-novom-beogradu-decaci-montirali-fotografije-tinejdzerki-i-nastavnica-i-od-njih-pravili-pornografski-sadrzaj/>

⁸⁴ Бујановачке. Преузето: 25.7.2026. <https://bujanovacke.co.rs/2025/05/06/nasilje-u-os-radoje-domanovic/>

сниман телефоном и дељен на друштвеним мрежама како би се жртва додатно понизила.⁸⁵

Посебан изазов у сузбијању дигиталног насиља представља чињеница да се оно веома брзо шири и да је често тешко у потпуности уклонити спорне садржаје са интернета. Због тога превенција подразумева не само правовремено реаговање школе и родитеља, већ и развијање дигиталне писмености, безбедног понашања на интернету и свести о правним последицама злоупотребе информационих технологија.

2.5. Сексуално насиље

Сексуално вршњачко насиље представља један од најтежих и најосетљивијих облика насиља међу децом и младима. Његова специфичност огледа се у томе што се нарушавају не само телесни интегритет и достојанство детета, већ и његов психички, емоционални и сексуални развој. Последице овог облика насиља често су дуготрајне и могу се испољавати током читавог живота жртве.

Реч је о понашању којим се дете или ученик сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не разуме или за које није развојно зрело, као и његово коришћење за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.⁸⁶ Због природе овог облика насиља, поступање школе не може бити ограничено искључиво на примену васпитно-дисциплинских мера. Уколико постоји сумња да понашање ученика садржи елементе кривичног дела или другог кажњивог понашања, школа је дужна да поступа у складу са законом и обавести надлежне органе ради обезбеђивања заштите детета.

Сексуално насиље не подразумева искључиво физички контакт. Оно може бити извршено и без непосредног додира, путем вербалних и невербалних понашања која имају сексуалну конотацију и код жртве изазивају осећај страха, нелагодности, понижења или стида. У таква понашања спадају непристојни коментари сексуалног садржаја, ласцивне примедбе, ширење гласина о сексуалном животу жртве, нежељено фотографисање, слање експлицитних фотографија или порука, сексуално алудирање, као и различити облици сексуалног узнемиравања путем интернета.⁸⁷

⁸⁵ РТС. Преузето: 25.7.2026. <https://www.rts.rs/lat/vesti/srbija-danas/5903438/vrsnjacko-nasilje-se-ne-smanjuje---deca-prate-obrazac-ponasanja-u-kuci-medijima-na-mrezama-.html>

⁸⁶ Чл. 111, ст. 9. Закона о основама система образовања и васпитања

⁸⁷ Ј. Ракић, *op. cit.*, стр. 65.

Тежи облици сексуалног вршњачког насиља подразумевају нежељено додиривање интимних делова тела, приморавање на сексуалне радње, као и сваки други физички контакт сексуалне природе без пристанка жртве.⁸⁸

У јуну 2026. године, у ОШ „Татомир Анђелић” у Мрчајевцима, догодио се случај вршњачког насиља међу ученицима седмог разреда који је изазвао велику пажњу јавности. Наиме, током поподневне смене, док су ученици губили један школски час, група ђака је напала и сексуално малтретирала свог вршњака, при чему је један ученик држао жртву док ју је други свукао и полно узнемиравао, а цео догађај је сниман мобилним телефоном. Дечак је претрпео тежак емотивни шок и исте вечери је примљен на болничко лечење ради праћења и пружања психосоцијалне подршке.⁸⁹ Наведени случај показује да сексуално вршњачко насиље ретко остаје ограничено само на физички контакт. Снимање и дељење спорног садржаја додатно продубљује виктимизацију, јер се жртва истовремено излаже сексуалном, психичком и дигиталном насиљу. На тај начин један догађај производи вишеструке последице које се могу наставити и након самог инцидента.

Савремене технологије условиле су појаву нових облика сексуалног вршњачког насиља, као што су дељење интимних фотографија без пристанка, уцењивање објављивањем интимног садржаја, као и различити облици сексуалног узнемиравања путем друштвених мрежа. Иако се ова понашања одвијају у дигиталном окружењу, њихова суштина је сексуално узнемиравање, због чега представљају истовремено и облик дигиталног и сексуалног насиља.

Сексуално вршњачко насиље представља један од најређе пријављених, али не нужно и најређе присутних облика насиља, јер га карактерише изражена тамна бројка услед страха, стида и неповерења жртава. Дуготрајна изложеност овом облику насиља оставља бројне психолошке, социјалне и образовне последице. Код жртава се често јављају осећај стида, кривице, страха, губитак поверења у друге људе, депресивност, анксиозност, посттрауматски стресни поремећај и бројни други психолошки проблеми. Управо због тежине последица, школа, родитељи и надлежне институције имају обавезу да на сваки облик сексуалног узнемиравања реагују благовремено и у складу са законом.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Чачански глас. Преузето: 25.7.2026. <https://www.caglas.rs/saopstenje-os-tatomir-andjelic-u-mrcajevcima-povodom-incidenta-koji-se-dogodio/>

По мишљењу аутора, посебну пажњу заслужује све израженије преплитање сексуалног и дигиталног насиља. Дигитализација не ствара нужно потпуно нову врсту сексуалног насиља, али значајно мења начин његовог извршења, домет, брзину ширења садржаја и трајање последица по жртву. Иако је нормативни оквир у Републици Србији препознао дигитално насиље као посебан облик насиља, динамичан развој дигиталних технологија, а нарочито употреба алата заснованих на вештачкој интелигенцији, стварају нове модалитете угрожавања деце. Због тога се механизми превенције и заштите морају континуирано прилагођавати технолошким променама, уз истовремено уважавање права детета на достојанство, приватност, безбедност и заштиту података о личности.

III СТАТИСТИЧКИ ПОКАЗАТЕЉИ ОБЛИКА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Праћење статистичких показатеља вршњачког насиља представља важан предуслов за разумевање распрострањености, облика и карактеристика ове појаве у Републици Србији. Статистички подаци омогућавају да се појава вршњачког насиља сагледа, не само кроз појединачне случајеве који привлаче пажњу јавности, већ и кроз систематизоване податке о искуствима ученика, учесталости појединих облика насиља, њиховој повезаности са узрастом и полом ученика, као и околностима у којима до насилних интеракција долази.

Приликом тумачења статистичких показатеља неопходно је, међутим, разликовати административне податке о пријављеним случајевима од података добијених истраживањем на узорку ученика. Док први показују број и структуру евидентираних пријава, други омогућавају увид у искуства ученика која не морају бити пријављена школи или другим надлежним институцијама. Управо је ова разлика од посебног значаја код вршњачког насиља, јер део насилних интеракција остаје ван формалних система евиденције.

Један од значајних извора података о насиљу које укључује децу у Републици Србији представља национална платформа за превенцију насиља „Чувам те“. На платформи се евидентирају пријаве насиља које укључују децу, а доступан је и статистички извештај који омогућава праћење података према различитим карактеристикама пријављених случајева. Подаци обухватају период почев од 19. маја

2023. године, при чему се крајњи датум одређује избором месеца у статистичком извештају.⁹⁰

Према подацима приказаним у статистичком извештају платформе „Чувам те“, у периоду од 19. маја 2023. до 31. јула 2026. године евидентирано је 4.649 пријава вршњачког насиља. У укупном броју пријава насиља које укључују децу, случајеви у којима су и жртва и учинилац деца, односно ученици, чинили су 60,57%. Према врсти насиља, у евидентираним пријавама највише је било физичког насиља (2.969 случајева), затим психичког, односно емоционалног насиља (2.127 случајева), док је дигитално насиље евидентирано у 843 пријаве.⁹¹

Подаци о месту дешавања показују изражену повезаност вршњачког насиља са образовно-васпитним окружењем. Укупно је 5.091 пријава било повезано са образовним установама, од чега 4.029 са основним школама, 983 са средњим школама, а 79 са осталим школама.⁹² Ови подаци указују на значај образовно-васпитних установа у систему препознавања и евидентирања случајева насиља. Ипак, наведене податке не треба тумачити као показатељ стварне укупне распрострањености вршњачког насиља у Србији. Они представљају евидентираних пријава, а не укупан број насилних догађаја, ученика који су били изложени насиљу или ученика који су га вршили. На број пријава могу утицати препознавање насиља, спремност ученика и родитеља да га пријаве, реакција школе, као и начин на који се конкретни догађај квалификује и евидентира. По мишљењу аутора, статистичке податке о пријављеним случајевима зато треба посматрати пре свега као показатељ регистрованог обима и структуре појаве, а не као потпуну слику њене стварне распрострањености. Ова разлика је нарочито важна код облика насиља који су мање видљиви, као што су психичко, социјално и дигитално насиље.

Значајан извор за сагледавање вршњачког насиља представља национално истраживање спроведено у оквиру пројекта „Превенција вршњачког насиља у школама“. Истраживање је обухватило ученике, родитеље и запослене у основним и средњим школама, а посебна целина извештаја посвећена је насиљу из перспективе ученика.⁹³ У делу истраживања који се односи на ученике учествовало је 1.916 ученика

⁹⁰ Платформа „Чувам те“. Преузето: 1.8.2026.
<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiYTE4YzdlZWQtN2ExNi00ZDUwLWI2M2EtY2M0YzU0MGYzODBiIiwidCI6ImU5ODY5ZDIiLTVmMTYtNDE1Ni04OWIwLWQ1MTYzMGZmNzAwMCIslmMiOjI9>

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

⁹³ Д. Попадић, З. Павловић, Д. Кузмановић, Д. Петровић, М. Бабовић, О. Тошковић, *Насиље у школама и добробит ученика у Србији - Налази истраживања и препоруке*, Савет Европе, Београд, 2025. Преузето:

из 77 школа. У узорку је било приближно 53% ученика основних и 47% ученика средњих школа, док је 76% ученика било из урбаних, а 24% из руралних школа.⁹⁴ Истраживањем су ученицима представљени различити облици офлајн и онлајн насиља, а виктимизација је мерена на више начина. Посебно су испитивани појединачни облици насиља, као и укупна изложеност једном или више облика насиља. Резултати показују да је скоро сваки други ученик навео да је доживео најмање један облик вербалног насиља, укључујући вређање, претње, ругање и претње преко интернета. Око 40% ученика навело је искуство социјалног искључивања, било у непосредној комуникацији или на интернету, док је 16% ученика навело да је доживело физичко насиље.⁹⁵ Посматрано према временском оквиру од последња три месеца, 60% ученика навело је да је доживело бар један од испитиваних облика насиља. 56% је било изложено офлајн насиљу, 28% онлајн насиљу, док је 24% ученика навело искуство и једног и другог облика.⁹⁶

При тумачењу резултата треба имати у виду да су испитивани ученици одређених узраста и разреда, па се добијени показатељи не могу без ограничења генерализовати на све ученике у Србији.

2. Табела 2. Изложеност ученика различитим облицима вршњачког насиља

Облик/показатељ	Удео ученика
Најмање један облик вербалног насиља	скоро 50%
Социјално искључивање	40%
Физичко насиље	16%
Најмање један облик насиља у последња три месеца	60%
Офлајн насиље	56%
Онлајн насиље	28%
И офлајн и онлајн насиље	24%

22.9.2026.

<https://www.coe.int/documents/9558034/0/Nasilje+u+skolama+i+dobrobit+ucenika+u+Srbiji+%281%29.pdf/67a6d8f2-1bff-2267-fa6d-77b877df0198?t=1763634111273>

⁹⁴ Ibid., стр. 168-169.

⁹⁵ Ibid., стр. 181.

⁹⁶ Ibid., стр. 182.

Укупно посматрано, истраживање није утврдило значајну разлику између дечака и девојчица у погледу присуства и изражености виктимизације, ни у офлајн ни у онлајн окружењу. Међутим, разлике су уочене код појединих облика насиља. Дечаци су чешће навели да су били изложени вређању и физичком насиљу. Тако је вређање навело 43% дечака и 34% девојчица, док је искуство ударања навело 22% дечака и 12% девојчица. Код онлајн насиља није утврђена значајна разлика између полова.⁹⁷

Значајне разлике уочене су и у односу на узраст. Укупна изложеност насиљу била је мања код средњошколаца него код ученика основних школа. Сличан образац утврђен је и код офлајн виктимизације, док код онлајн виктимизације није утврђена значајна повезаност са узрастом. Млађи ученици били су чешће изложени вређању, ударању, отимању, претњама, присиљавању и онлајн присиљавању.⁹⁸

На физичко насиље чешће су указивали ученици из руралних школа - 23% у односу на 14% ученика из урбаних школа. Међутим, укупна учесталост виктимизације није била значајно повезана са урбаношћу или величином школе.⁹⁹

Ови резултати показују да се разлике између ученика не могу свести на једноставну поделу према полу или типу школе. Док се код неких конкретних облика насиља појављују полне и узрастне разлике, укупна изложеност насиљу може бити релативно равномерно распоређена.

Подаци показују да се вршњачко насиље најчешће дешава унутар истог одељења. Према процени ученика, у 54% случајева учинилац је био истог узраста, док је 24% ученика навело да су насилно понашање према њима испољавала старија деца, 7% млађа, а 15% деца различитог узраста.¹⁰⁰

Насиље је приближно подједнако често потицало од једног ученика и од групе од два или три ученика, док су случајеви у којима је већа група ученика истовремено учествовала у насилној интеракцији били ређи.¹⁰¹

Према месту дешавања, насиље се најчешће јављало тамо где је надзор одраслих најмањи, укључујући простор ван школе и учионице у којима наставник није присутан.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ *Ibid.*, стр. 183.

¹⁰⁰ *Ibid.*, стр. 187.

¹⁰¹ *Ibid.*

Наведени податак указује на значај услова у којима се остварује непосредни надзор, али сам по себи не значи да одсуство надзора представља узрок насиља.¹⁰²

Значајан је и податак да је велики број ученика различито одговарао на питања о конкретним поступцима и на питања у којима се користио појам „насиље“. Аутори истраживања указују на могућност да ученици појам насиља резервишу за интензивније или озбиљније догађаје, док поједине облике вређања, гурања, оговарања и сличног понашања не препознају нужно као насиље.¹⁰³

Овај налаз има посебан значај за тумачење статистике. Број регистрованих или самопријављених случајева не мора у потпуности одражавати обим насилних интеракција, јер начин на који ученици препознају и именују одређено понашање утиче на њихову спремност да га пријаве или наведу у истраживању.

Поред изложености насиљу, истраживањем је испитивано и у којој мери сами ученици испољавају насилно понашање. Ученици су одговарали на питања о 14 различитих облика насилног понашања, при чему су испитивани поступци који су се дешавали од почетка школске године.¹⁰⁴

Најчешћи облик насилног понашања било је вређање, које је признало приближно 20% ученика. Око 10% ученика навело је да је бар једном испољило физичко насиље. Укупно је 28% ученика навело да је бар једном било насилно према другом ученику на један од испитиваних начина.¹⁰⁵

За разлику од изложености насиљу, код вршења насиља утврђена је значајна разлика према полу. 36% дечака и 21% девојчица навело је да су се бар једном понашали насилно према другом ученику. Код офлајн насиља разлика је била 32% према 17%, док код онлајн насиља није утврђена статистички значајна разлика - 14% дечака према 10% девојчица.¹⁰⁶

Посебно су значајни резултати анализе која је посматрала школу као јединицу анализе. Они показују да се проценат ученика који су били изложени неком облику насиља значајно разликује од школе до школе. У две школе није било ученика који су навели да су претрпели неки од испитиваних облика насиља, док је у једној школи

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Ibid.*, стр. 185-186.

¹⁰⁴ *Ibid.*, стр. 198-199.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*, стр. 200.

100% испитаних ученика навело такво искуство. У приближно четири петине школа више од половине испитаних ученика било је изложено неком облику насиља.¹⁰⁷

Разлике су постојале и у погледу насилног понашања ученика. У две школе није било ученика који су навели да су се насилно понашали, док је у једној школи тај удео достигао 75%. Ипак, у више од 90% испитаних школа мање од половине ученика навело је да се понашало насилно.¹⁰⁸

Утврђена је и позитивна повезаност између нивоа виктимизације и нивоа насилног понашања на нивоу школе. То значи да школе у којима је више ученика било изложено насиљу уједно имају тенденцију да имају и већи број ученика који испољавају насилно понашање. Овај налаз, међутим, не омогућава закључак о узрочности, већ указује на повезаност ових појава у посматраном узорку.¹⁰⁹

Наведене разлике између школа показују да се вршњачко насиље не испољава у истој мери у сваком школском окружењу. Због тога статистичко посматрање на националном нивоу треба допунити анализом специфичности појединачних школа и њиховог окружења.

Статистичку слику вршњачког насиља важно је допунити подацима о томе колико ученика своја искуства пријављује другим лицима. У националном истраживању, међу ученицима који су навели да су током школовања доживели неки облик насиља, 43% је рекло да је о томе обавестило бар некога у школи. Истовремено, 27% није рекло ни родитељу ни запосленом у школи.¹¹⁰

Скоро две трећине ученика навело је да је о искуству насиља говорило родитељима, док се приближно половина обратила вршњацима. Запосленима у школи обратио се приближно сваки трећи ученик, а само 5% ученика обратило се искључиво некоме у школи.¹¹¹

Од ученика који су се обратили запосленима у школи, 22% је навело да запослени нису покушали да им помогну, 20% да су покушали, али без успеха, 30% да су им донекле помогли, а 27% да су им много помогли.¹¹²

Ови подаци имају значај и за тумачење статистике регистрованог насиља. Чињеница да део ученика не пријављује искуство насиља указује да административна статистика нужно не обухвата све случајеве који се дешавају у вршњачким групама.

¹⁰⁷ *Ibid.*, стр. 305-306.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibid.*, стр. 306-307.

¹¹⁰ *Ibid.*, стр. 195-196.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.*, стр. 196-197.

Истовремено, чињеница да ученици различито процењују интензитет и значај одређених поступака додатно отежава прецизно утврђивање стварног обима појаве.

Иако се последице вршњачког насиља детаљније разматрају у посебном поглављу овог рада, одређени статистички подаци важни су за разумевање значаја претходно наведених показатеља. Међу ученицима који су у истраживању навели да су били изложени насиљу, 43% није навело ниједну од понуђених негативних последица, 30% је навело једну последицу, док је 27% навело две или више негативних последица.¹¹³

Овај налаз је важан јер показује да статистички показатељи распрострањености сами по себи нису довољни за оцену значаја појаве. Приликом процене вршњачког насиља потребно је узети у обзир и учесталост, облик и околности насилног понашања, као и последице које оно може имати за ученике.

Анализа расположивих статистичких података показује да вршњачко насиље у Републици Србији представља мултидимензионалну појаву која се испољава у различитим облицима и у различитим контекстима. Подаци платформе „Чувам те“ показују структуру регистрованих пријава, док национално истраживање омогућава шири увид у искуства ученика која нису нужно обухваћена административном статистиком. Према резултатима националног истраживања, најраспрострањенији су вербални облици насиља, док значајан број ученика пријављује и социјалну искљученост. Физичко насиље је мање учестало од ових облика, али остаје значајан део искуства ученика. Дигитално насиље представља посебно важну компоненту савремене вршњачке интеракције, при чему се офлајн и онлајн виктимизација често преклапају.

Подаци такође указују на постојање разлика према појединим карактеристикама ученика и школског окружења. Укупна изложеност насиљу није показала значајну разлику према полу, али су разлике уочене код појединих облика насиља и код вршења насиља. Израженије разлике постоје између појединих школа, што указује на значај школског окружења за разумевање и праћење ове појаве.

По мишљењу аутора, најважнији закључак који произлази из анализираних статистичких показатеља јесте да се вршњачко насиље не може поуздано описати једним бројем или једним обликом насиља. За његово реално сагледавање неопходно је истовремено посматрати регистроване случајеве, искуства самих ученика, различите облике насиља, њихову учесталост, разлике између ученика и школа, као и степен пријављивања. Посебно је важно имати у виду да административни подаци

¹¹³ *Ibid.*, стр. 194.

представљају податке о пријављеним случајевима, док истраживања на узорку ученика омогућавају увид и у оне облике искуства који могу остати ван формалне евиденције.

Сходно томе, статистички подаци не треба да буду схваћени само као средство за утврђивање броја случајева, већ и као основ за разумевање структуре и карактеристика вршњачког насиља. Они представљају полазну основу за даљу анализу његових узрока, последица и могућности превенције, што ће бити предмет наредних поглавља овог рада.

IV ЕТИОЛОГИЈА И ФАКТОРИ РИЗИКА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА

Вршњачко насиље представља сложен друштвени феномен чија појава не може бити објашњена деловањем једног узрока, већ настанак и развој насилног понашања код деце и младих представља резултат интеракције различитих биолошких, психолошких, породичних, школских и социјалних фактора.

Етиологија вршњачког насиља обухвата проучавање фактора и услова који доприносе појави, одржавању и развоју овог облика понашања. Фактори ризика који доприносе појави вршњачког насиља могу се систематизовати у више група: индивидуалне факторе који се односе на карактеристике личности детета, породичне факторе повезане са породичном динамиком и васпитним обрасцима, утицај вршњачких група, карактеристике школског окружења, као и утицај медија и дигиталних технологија.¹¹⁴ При томе је важно истаћи да ниједан фактор ризика сам по себи не доводи нужно до појаве насиља, већ његово дејство зависи од начина на који се укршта са другим индивидуалним и друштвеним околностима.

4.1. Индивидуални фактори

Индивидуални фактори представљају значајну групу фактора ризика за појаву вршњачког насиља. Они се односе на личне карактеристике детета, као што су темперамент, особине личности, пол, способност контроле емоција, социјалне вештине и емоционална интелигенција.

¹¹⁴ Д. Батић, Психосоцијални фактори ризика у етиологији вршњачког насиља, *Зборник радова Међународна научностручна конференција Вршњачко насиље (етиологија, феноменологија, начини превазилажења и компаративна искуства)*, Лакташи, 2013, стр. 81.

Ипак, индивидуалне особине саме по себи не представљају директан узрок насилног понашања. Њихов утицај зависи од интеракције детета са породицом, вршњацима и школским окружењем. Дете са одређеним карактеристикама личности неће нужно постати извршилац насиља уколико одраста у средини која подстиче развој самоконтроле, емпатије и одговорности.

Један од важних индивидуалних фактора јесте темперамент детета. Деца коју карактеришу импулсивност, раздражљивост и тешкоће у контроли емоција могу имати већи ризик за развој агресивних облика понашања.¹¹⁵ Међутим, истраживања показују да темперамент сам по себи није довољан за објашњење агресивности, већ је значајна његова интеракција са породичним окружењем и начином васпитања.¹¹⁶

Значајан фактор представља и пол детета. Истраживања показују да су дечаки чешће склони директним облицима агресије, посебно физичком насиљу, док девојчице чешће испољавају индиректне облике агресије, као што су социјално искључивање и нарушавање односа унутар вршњачке групе.¹¹⁷ Ове разлике не зависе само од биолошких карактеристика, већ и од процеса социјализације и друштвених очекивања.

Посебно важну улогу има емоционална интелигенција, која подразумева способност препознавања и разумевања сопствених и туђих емоција, као и контролу сопственог понашања.¹¹⁸ Недостатак емпатије и слабије развијене социјалне вештине често се повезују са појавом вршњачког насиља, јер деца која врше насиље теже препознају последице свог понашања на друге људе.¹¹⁹

С друге стране, развијена емоционална интелигенција и способност саосећања представљају заштитне факторе који могу смањити ризик од агресивног понашања и допринети конструктивном решавању конфликта.

4.2. Породични фактори

¹¹⁵ R. Vasta, M. Haith, S. A. Miller, *Child Psychology: The Modern Science*, New York: John Wiley & Sons, 1998. Наведено према: Д. Батић, *op. cit.*, стр. 81.

¹¹⁶ A. Caspi, The Child is Father of the Man: Personality Continuities from Childhood to Adulthood, *Journal of Personality and Social Psychology*, 2000. Наведено према: Д. Батић, *op. cit.*, стр. 81.

¹¹⁷ K. Lagerspetz, K. Björkqvist, T. Peltonen, Is indirect aggression typical of females? Gender differences in aggressiveness in 11- to 12-year-old children“, *Aggressive Behavior*, Vol. 14, 1988, pp. 403-414. Наведено према: Д. Батић, *op. cit.*, стр. 81.

¹¹⁸ P. Salovey, J. D. Mayer, Emotional Intelligence, *Imagination, Cognition and Personality*, Vol. 9, No. 3, 1990, pp. 185-211. Наведено према: Д. Батић, *op. cit.*, стр. 81.

¹¹⁹ S. W. Vogel, *The Relationship Between Bullying and Emotional Intelligence*, Doctoral Dissertation, Northcentral University, Prescott, Arizona, 2006. Наведено према: Д. Батић, *op. cit.*, стр. 81.

Породица представља прво и најзначајније окружење у којем дете усваја основне обрасце понашања, развија социјалне вештине и формира однос према другим људима. Квалитет породичних односа има значајан утицај на развој личности детета, контролу емоција и способност ненасилног решавања конфликта.

Породица може представљати значајан заштитни фактор уколико детету обезбеђује сигурност, емоционалну подршку и јасне границе. Међутим, породично окружење у којем постоје занемаривање, недостатак родитељске тоpline, чести конфликти, агресивно понашање или неадекватни васпитни поступци може повећати ризик од развоја агресивног понашања код деце.

Олвеус је у својим истраживањима указао на значај породичних фактора у развоју насилничког понашања и издвојио неколико посебно важних карактеристика породичног окружења: недостатак родитељске тоpline и пажње, недовољан надзор над дететом, толерантан однос према агresiји и примену физичког кажњавања.¹²⁰

Важно је истаћи да социоекономски статус породице сам по себи није директан узрок вршњачког насиља. Деца која испољавају насилно понашање, као и жртве насиља, потичу из различитих друштвених слојева, док су значајнији квалитет породичних односа, васпитни стил и ниво родитељске укључености..¹²¹

4.3. Вршњачка група као фактор утицаја

Вршњачка група представља значајан фактор социјализације деце и младих. Кроз односе са вршњацима дете развија осећај припадности, учи правила комуникације и формира сопствени идентитет.

Утицај вршњачке групе може бити позитиван, када подстиче сарадњу и просоцијално понашање, али и негативан, када група прихвата агресивне норме и вредности. Потреба за припадањем групи може довести до тога да деца прихвате понашања која иначе не би испољавала, укључујући и насилне облике понашања.¹²²

Групна динамика има посебан значај јер група може створити норме које одређују шта је прихватљиво понашање. Уколико се у групи вреднују доминација, снага и агресивност, насиље може постати средство за стицање статуса и моћи. Групна

¹²⁰ D. Olweus, Bully/victim problems in school: Knowledge base and an effective intervention program, *The Irish Journal of Psychology*, 1997, 18, pp. 170-190. Преузето: 27.7.2026. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/>

¹²¹ М. Саламадија, Специфичности вршњачког насиља у основним школама, *Зборник радова Међународна научностручна конференција Вршњачко насиље (етиологија, феноменологија, начини превазилажења и компаративна искуства)*, Лакташи, 2013, стр. 287.

¹²² Д. Илић, *op. cit.*, стр. 32-34.

кохезија може бити праћена затвореношћу, искључивошћу и нетолеранцијом према онима који не припадају групи, што може створити услове за појаву вршњачког насиља.¹²³

4.4. Улога школе и школског окружења

Школа представља једно од најважнијих окружења у процесу социјализације деце. Она, поред образовне функције, има значајну улогу у развоју социјалних вештина, моралних вредности и начина комуникације.

Школско окружење може бити заштитни фактор уколико постоје јасна правила, позитивна школска клима и доследна реакција на насиље. Насупрот томе, недостатак контроле, нејасна правила и игнорисање проблема могу допринети одржавању насилног понашања.¹²⁴

Један од фактора који може допринети одржавању насилног понашања јесте недовољно развијена или недоследно остварена васпитна функција школе. Међу школским факторима који могу допринети вршњачком насиљу издвајају се недостатак јасних правила, неадекватно реаговање на насиље, лоша комуникација између ученика и наставника, као и недовољна сарадња школе и породице.¹²⁵

4.5. Утицај медија и дигиталних технологија

Савремене информационе технологије значајно су промениле начин комуникације међу децом и младима. Друштвене мреже, интернет и дигиталне платформе могу имати позитиван утицај, али њихова неправилна употреба може представљати фактор ризика за појаву вршњачког насиља. Појам *Homo Zappiens* увели су Вим Вен и Бен Врејкинг како би описали генерацију која одраста у окружењу обележеном интензивном употребом информационо-комуникационих технологија. Аутори указују на промене у начинима комуникације, учења и обраде информација које су повезане са дигиталним окружењем.¹²⁶

Филмови, телевизијски програми, видео-игре и садржаји на интернету често приказују различите облике агресивног понашања, што код деце може утицати на

¹²³ Н. Сузић, *Педагогија за XXI вијек*, Бања Лука, ТТ Центар, 2005, стр. 205

¹²⁴ М. Саламадија, *op. cit.*, стр. 286.

¹²⁵ *Ibid.*, стр. 286-287.

¹²⁶ Ј. Ранчић, Вршњачко насиље на друштвеним мрежама у Републици Србији, *Комуникација и медији*, 2018, XIII(43), стр. 97. Преузето: 28.7.2026. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2466-541X/2018/2466-541X1843095R.pdf>

стварање уверења да је насиље прихватљив начин решавања проблема. Путем процеса идентификације са ликовима који користе агресију, деца могу усвојити одређене обрасце понашања и пренети их у односе са вршњацима.¹²⁷

Посебан ризик данас представља развој генеративне вештачке интелигенције, која омогућава креирање лажних фотографија, видео-снимака и аудио-записа (енгл. *deepfake*), што додатно повећава могућност дигиталног злостављања и сексуалног узнемиравања вршњака.

Изложеност медијским садржајима који приказују насиље у појединим истраживањима доводи се у везу са већом толеранцијом према агресивном понашању и смањеном осетљивошћу на патњу других. Међутим, утицај медијског насиља не може се посматрати изоловано од других фактора, као што су породично окружење, индивидуалне карактеристике детета и вршњачки утицаји.¹²⁸

Поред традиционалних медија, посебан значај имају интернет и друштвене мреже, које омогућавају брзо ширење насилних садржаја и појаву нових облика вршњачког насиља, као што је сајбер насиље. Због тога превенција дигиталног насиља захтева развијање дигиталне писмености, едукацију деце о безбедном коришћењу интернета и сарадњу породице, школе и друштва.

4.6. Теоријски приступи објашњењу вршњачког насиља

Сложеност вршњачког насиља условила је развој различитих теоријских приступа његовом објашњењу. Појава и одржавање насилног понашања не могу се у потпуности објаснити само индивидуалним карактеристикама детета, породичним окружењем или утицајем вршњачке групе, већ је неопходно сагледати њихову међусобну повезаност. Савремени приступи вршњачко насиље све више посматрају као појаву на коју утичу фактори који делују на више међусобно повезаних нивоа: индивидуалном, породичном, вршњачком и школском.¹²⁹

Теорија социјалног учења полази од значаја учења путем модела (тзв. моделирање), при чему посматрање понашања других представља важан извор информација за формирање сопствених образаца понашања. Бандура истиче да

¹²⁷ М. Саламадија, *op. cit.*, стр. 287-288.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ S. M. Swearer, D. L. Espelage, T. Vaillancourt, S. Hymel, What Can Be Done About School Bullying?: Linking Research to Educational Practice, *Educational Researcher*, Vol. 39, No. 1, 2010, p. 43. Преузето: 15.9.2026.

https://www.researchgate.net/publication/235220424_What_Can_Be_Done_About_School_Bullying_Linking_Research_to_Educational_Practice

моделирање производи учење пре свега путем своје информативне функције, тако што посматрач стиче симболичке представе о моделованим активностима које му касније могу служити као основ за сопствено понашање. Он, такође, указује да се понашање може научити, бар у основном облику, пре него што буде непосредно испољено.¹³⁰ Овај приступ је значајан за разумевање вршњачког насиља јер указује на могућност да деца усвајају обрасце агресивног понашања посматрајући понашање других, при чему само посматрање не значи нужно и непосредно испољавање наученог понашања.

За објашњење индивидуалних механизма који могу допринети агресивном понашању значајна је и теорија социјалне информационе обраде. Овај приступ полази од претпоставке да понашање детета у социјалној ситуацији зависи и од начина на који оно региструје, тумачи и процењује информације из свог окружења. Доџ и Крик издвајају пет међусобно повезаних корака у обради социјалних информација: кодирање социјалних сигнала, њихово тумачење, тражење могућих одговора, процену тих одговора и њихово извођење.¹³¹ Овај приступ је посебно значајан за разумевање агресивног реаговања у ситуацијама у којима дете понашање друге особе тумачи као непријатељско. Према моделу социјалне информационе обраде, пристрасности или тешкоће у појединим фазама обраде могу бити повезане са агресивним понашањем.¹³² То значи да реакција детета не зависи само од објективних карактеристика конкретне ситуације, већ и од начина на који је дете перципира и процењује могуће начине реаговања.

Значај ове теорије за вршњачко насиље огледа се и у томе што омогућава објашњење начина на који одређени социјални догађај може бити протумачен као провокација или намерно непријатељско понашање, што може повећати вероватноћу избора агресивног одговора. Овај приступ, међутим, не подразумева да је агресивно понашање последица искључиво когнитивних процеса, већ се може посматрати у вези са претходним искуствима и ширим социјалним окружењем детета.

Посебан приступ објашњењу вршњачког насиља полази од тога да се оно не одвија искључиво у односу између учиниоца и жртве, већ унутар вршњачке групе. Салмивали и сарадници вршњачко насиље посматрају као групни процес и издвајају више различитих улога које ученици могу имати у ситуацији насиља: учинилац,

¹³⁰ A. Bandura, *Social Learning Theory*, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, 1977, pp. 6-8.

¹³¹ A. K. Dodge, N. R. Crick, Social Information-Processing Bases of Aggressive Behavior in Children, *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol. 16, No. 1, 1990, pp. 8-22. Преузето: 24.9.2026. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/0146167290161002>

¹³² *Ibid.*

помагач учиниоца, подстрекач/подржавалац учиниоца, бранилац жртве и посматрач, поред саме жртве.¹³³ Овакво схватање показује да ученици који нису непосредни учиниоци или жртве ипак могу имати значајну улогу у динамици вршњачког насиља. Реакције осталих чланова групе могу представљати подршку учиниоцу, али и допринети заштити жртве. Њихово истраживање показало је да су различите улоге ученика у ситуацијама вршњачког насиља повезане и са њиховим социјалним статусом у групи.¹³⁴ Посматрање вршњачког насиља на овај начин значајно проширује традиционални модел који се заснива искључиво на односу учиниоца и жртве. Група се посматра као социјални контекст у којем реакције других ученика могу допринети одржавању или супротстављању насиљу, због чега је улога посматрача значајна не само за разумевање динамике насиља, већ и за његову превенцију.

Наведени теоријски приступи указују на различите механизме повезане са појавом и одржавањем вршњачког насиља. Теорија социјалног учења наглашава значај посматрања и моделирања понашања, теорија социјалне информационе обраде усмерава пажњу на начин на који дете обрађује и тумачи социјалне ситуације, док приступ вршњачком насиљу као групном процесу наглашава значај вршњачке групе и различитих улога њених чланова.

По мишљењу аутора, наведени приступи се не могу посматрати као међусобно искључива објашњења, већ као различити нивои разумевања истог феномена. Вршњачко насиље треба посматрати као мултифакторску појаву у чијем се испољавању преплићу индивидуалне карактеристике детета, његова претходна искуства, односи са вршњацима и услови у породичном, школском и ширем социјалном окружењу.

V ПОСЛЕДИЦЕ ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА

Вршњачко насиље представља сложен друштвени феномен који може оставити бројне и дуготрајне последице на све учеснике насиља, али и на школску средину и друштво у целини. Последице се испољавају на психолошком, емоционалном, социјалном, образовном и здравственом плану, а њихов интензитет зависи од трајања, учесталости и облика насиља, као и од индивидуалних карактеристика учесника и степена подршке коју добијају од породице, школе и шире заједнице.

¹³³ C. Salmivalli, K. Lagerspetz, K. Björkqvist, K. Österman, A. Kaukiainen, *op. cit.*, pp. 1-15.

¹³⁴ *Ibid.*

Последице вршњачког насиља не погађају искључиво жртву, већ могу обухватити и учиниоце, посматраче, школску заједницу и шире друштвено окружење. Управо због тога савремени приступи проблему вршњачког насиља полазе од схватања да је реч о феномену чије последице превазилазе индивидуални ниво и захватају читав систем васпитања и образовања.¹³⁵ Озбиљност последица зависи од трајања и интензитета насиља, узраста детета, облика насиља, као и од благовремености реакције породице, школе и надлежних институција.

5.1. Последице по жртву

Жртве вршњачког насиља су непосредно изложене бројним последицама које се могу разликовати по интензитету и трајању. Последице се могу испољити непосредно након изложености насиљу, али код дела жртава могу бити повезане и са каснијим тешкоћама у психолошком, социјалном и образовном функционисању.

Једна од најчешћих последица вршњачког насиља јесу психолошки проблеми који се развијају код жртава. Деца и адолесценти који су изложени континуираном насиљу често развијају анксиозност, депресивност, снижено самопоштовање и осећај безвредности.¹³⁶ Истраживања показују да је дуготрајна изложеност вршњачком насиљу повезана са повећаним ризиком од различитих проблема менталног здравља, укључујући депресивне и анксиозне симптоме, као и суицидалне идеје и понашања.¹³⁷

Поред психолошких последица, вршњачко насиље значајно утиче и на образовно функционисање детета. Жртве могу избегавати школу, имати тешкоће са концентрацијом, пад школског успеха и повећан број изостанака.¹³⁸ Страх од поновљеног насиља може довести до избегавања школског окружења и губитка осећаја сигурности у институцији која би требало да представља место развоја и заштите детета.

Према одређеним схватањима, последице вршњачког насиља код жртава могу се груписати у четири основне категорије: ниско психолошко благостање, лоше социјално

¹³⁵ J. Играчки, *op. cit.*, стр. 126-127.

¹³⁶ D. S. J. Hawker, M. J. Boulton, Twenty Years' Research on Peer Victimization and Psychosocial Maladjustment: A Meta-Analytic Review of Cross-Sectional Studies, *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 2000, 41 (4), pp. 441-455.

¹³⁷ W. E. Copeland, D. Wolke, A. Angold, E.J. Costello, Adult Psychiatric and Suicide Outcomes of Bullying and Being Bullied by Peers in Childhood and Adolescence, *JAMA Psychiatry*, Vol. 70, No. 4, 2013, pp. 419-426. Преузето: 29.7.2026. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3618584/>

¹³⁸ J. Nakamoto, D. Schwartz, Is Peer Victimization Associated with Academic Achievement? A Meta-Analytic Review, *Social Development*, 2010, Vol. 19, No. 2, pp. 221-242.

прилагођавање, психолошки проблеми и физичке последице.¹³⁹ Наведена подела указује да виктимизација вршњачким насиљем представља процес који утиче на различите аспекте живота детета, а не само на тренутни однос са насилником.

5.2. Последице по учиниоца

Иако су жртве најчешће у центру пажње приликом анализе вршњачког насиља, негативне последице постоје и код деце која врше насиље. Учешће у вршњачком насиљу може бити повезано са тешкоћама у развоју социјалних вештина, контроли емоција и прихватању друштвених правила.

Истраживања показују да деца која испољавају вршњачко насиље имају већи ризик од каснијег развоја различитих облика проблематичног понашања, укључујући делинквенцију, криминално понашање и злоупотребу психоактивних супстанци.¹⁴⁰

Поред ризика од будућег криминалног понашања, учиниоци вршњачког насиља могу имати проблеме у односима са другим људима, прихватању ауторитета и развијању емпатије. Уколико се насилни обрасци понашања не препознају и не коригују на време, они могу постати трајни модели реаговања у различитим животним ситуацијама.¹⁴¹

Такође, учиниоци вршњачког насиља често имају проблеме у школском функционисању, испољавају дисциплинске прекршаје и долазе у конфликте са наставницима и другим ученицима. Због тога је рад са учиниоцима важан део система превенције, јер циљ није само санкционисање понашања, већ и спречавање његовог понављања.¹⁴²

5.3. Последице по посматраче

Вршњачко насиље не погађа само жртву и учиниоца, већ и ученике који присуствују насилном понашању. Посматрачи представљају значајну групу учесника јер њихове реакције могу утицати на одржавање или прекидање насилне ситуације.

¹³⁹ Више о томе: А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 25-26.

¹⁴⁰ Ј. Играчки, *op. cit.*, стр. 127.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² *Ibid.*

Последице по посматраче могу се огледати у осећају страха, несигурности, беспомоћности и кривице због немогућности или неспремности да помогну жртви.¹⁴³ Ученици који често сведоче насиљу могу бити изложени страху, несигурности и осећају беспомоћности, а дуготрајна изложеност таквим ситуацијама може утицати и на њихов однос према насилном понашању и школској средини.¹⁴⁴

Уколико школа не реагује благовремено и ефикасно, може доћи до нормализације насиља у ученичкој средини. Посматрачи који не добију јасну поруку да је насиље неприхватљиво могу временом развити већу толеранцију према агресивном понашању или га доживљавати као уобичајен део вршњачких односа.¹⁴⁵ Због тога је укључивање посматрача у превентивне програме од великог значаја, јер они могу имати важну улогу у пружању подршке жртви и спречавању даљег насиља.

5.4. Последице по школу и друштво

Последице вршњачког насиља одражавају се и на целокупну школу као институцију. Присуство вршњачког насиља може нарушити доживљај школе као безбедног окружења за учење и развој, што може утицати на ученике, наставнике и родитеље.

Вршњачко насиље може довести до нарушавања школске климе, смањења осећаја сигурности, пада поверења ученика у наставнике и институције, као и отежаног остваривања васпитно-образовне функције школе.¹⁴⁶ Повећава се потреба за ангажовањем стручних служби, спровођењем дисциплинских поступака и сарадњом са другим институцијама, што додатно оптерећује образовни систем.

На ширем друштвеном плану, вршњачко насиље може бити повезано са одржавањем насилних образаца понашања и повећаним ризиком од различитих облика проблематичног понашања, што указује на шири значај превенције и раног реаговања. Последице које настају у детињству могу се одразити на касније функционисање појединаца, због чега превенција и благовремена реакција представљају значајан задатак породице, школе и државних институција.

¹⁴³ D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Can Do (Understanding Children's Worlds)*, p. 33.

¹⁴⁴ J. Играчки, *op. cit.*, стр. 127.

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ А. Грмуша, *op. cit.*, стр. 24-25.

Имајући у виду ширину последица, вршњачко насиље захтева системски приступ који не обухвата само реакцију након извршеног насиља, већ и развој превентивних механизма усмерених на стварање безбедног и подстицајног окружења за развој деце.

VI ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР СУЗБИЈАЊА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА

Правна заштита деце од вршњачког насиља у Републици Србији заснива се на систему међународних и националних правила којима се штите права детета, забрањују различити облици насиља и утврђују обавезе надлежних институција у области превенције, препознавања и реаговања на насиље. Овај систем не обухвата само прописе којима се уређује образовање, већ и норме из других области права.

Посебан значај у овој области има чињеница да се заштита детета не заснива искључиво на санкционисању учиниоца, већ и на превенцији насиља, благовременом препознавању ризика, обезбеђивању безбедног окружења, подршци детету које је изложено насиљу и координисаном поступању различитих институција. Такав приступ произлази и из међународних стандарда права детета и из националног нормативног оквира.

6.1. Међународни правни стандарди заштите деце

Основни међународноправни инструмент у области заштите деце представља Конвенција Уједињених нација о правима детета из 1989. године.¹⁴⁷ Република Србија је, као држава наследница СФРЈ, везана овом конвенцијом, коју је СФРЈ ратификовала 1990. године.¹⁴⁸

За заштиту деце од вршњачког насиља од посебног значаја је члан 19. Конвенције, којим се државама уговорницама намеће обавеза да предузму одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мере ради заштите детета од свих облика физичког или психичког насиља, повређивања или злоупотребе, занемаривања или немарног поступања, злостављања и експлоатације. Конвенција при

¹⁴⁷ *Convention on the Rights of the Child Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990.*

¹⁴⁸ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, *Службени лист СФРЈ - Међународни уговори*, бр. 15/90 и *Службени лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97.

томе предвиђа и успостављање одговарајућих поступака за превенцију, идентификовање, пријављивање, упућивање, истраживање, лечење и праћење случајева насиља над децом.¹⁴⁹

Комитет за права детета је у Општем коментару број 13 о праву детета на слободу од свих облика насиља додатно разрадио обавезе држава из члана 19. Конвенције.¹⁵⁰ Комитет наглашава потребу за свеобухватним системом који обухвата превенцију, идентификовање, пријављивање, упућивање, истрагу, лечење и праћење случајева насиља, као и одговарајућу судску интервенцију када је то потребно.¹⁵¹ Овакво схватање показује да заштита детета од насиља није једнократна активност, већ процес који обухвата више фаза и више система заштите.

Посебан значај за заштиту деце од сексуалних облика вршњачког насиља има Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, позната као Ланзарот конвенција.¹⁵² Република Србија је ову конвенцију потписала 2007. године, а она је за Србију ступила на снагу 1. новембра 2010. године.¹⁵³ Конвенција обавезује државе да предузимају мере за спречавање сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања деце, заштиту жртава и кривичноправно гоњење учинилаца, уз унапређивање националне и међународне сарадње.¹⁵⁴

По мишљењу аутора, значај међународних стандарда за област вршњачког насиља огледа се пре свега у томе што они успостављају обавезу државе да заштиту детета не сведе на реакцију након што је насиље већ извршено. Напротив, систем заштите треба да обухвати превенцију, рано препознавање ризика, доступне механизме пријављивања, координисану институционалну реакцију и подршку детету након претрпљеног насиља.

6.2. Нормативни оквир Републике Србије

Централно место у националном нормативном оквиру у области вршњачког насиља има Закон о основама система образовања и васпитања. Њиме је изричито

¹⁴⁹ Чл. 19. Закона о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета

¹⁵⁰ *Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 13 (2011): The right of the child to freedom from all forms of violence, CRC/C/GC/13, 18 April 2011.*

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Council of Europe, *Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, CETS No. 201, Lanzarote, 25 October 2007.

¹⁵³ Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 1/10.

¹⁵⁴ *Ibid.*

забрањено физичко, психичко, социјално, сексуално, дигитално и свако друго насиље, злостављање и занемаривање у установи.¹⁵⁵ Закон насиље и злостављање дефинише као сваки облик једном учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета, ученика и одраслог.¹⁵⁶ Закон прописује и обавезу установе да предузима мере заштите и, у случајевима предвиђеним законом, укључи надлежне органе и институције када постоји сумња или сазнање о насиљу, злостављању или занемаривању.¹⁵⁷

За случајеве у којима понашање ученика има обележја кривичног дела значајан је Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.¹⁵⁸ Овај закон посебно уређује положај малолетних учинилаца кривичних дела, али и заштиту малолетних лица као оштећених у кривичном поступку.¹⁵⁹

Посебно важан подзаконски акт представља Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, којим је прописан Протокол поступања у установи и уређени су садржаји и начини спровођења превентивних и интервентних активности, процена ризика, начини заштите од насиља, праћење ефеката предузетих мера и активности, као и поступање у кризним догађајима.¹⁶⁰ Посебан значај овог правилника за вршњачко насиље огледа се у томе што се процена нивоа насиља односи управо на вршњачко насиље, односно на ситуације у којима су актери деца, односно ученици. Приликом процене узимају се у обзир интензитет, степен ризика, трајање и учесталост насилног понашања, последице, број учесника, узраст и карактеристике развојног периода детета, односно ученика.¹⁶¹

На овај начин српски нормативни оквир комбинује забрану насиља, превентивне мере, процену ризика, интервенцију, васпитно-дисциплинске мере и сарадњу са другим институцијама, чиме се заштита од вршњачког насиља поставља као шири системски процес, а не само као питање дисциплинске одговорности ученика.

¹⁵⁵ Чл. 111, ст. 1. Закона о основама система образовања и васпитања

¹⁵⁶ Чл. 111, ст. 3. Закона о основама система образовања и васпитања

¹⁵⁷ Чл. 111, ст. 5. Закона о основама система образовања и васпитања

¹⁵⁸ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005.

¹⁵⁹ Чл. 1. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

¹⁶⁰ Чл. 1. Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање

¹⁶¹ Тач. 4.1. Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање

Иако се појам вршњачког насиља у правном систему не поклапа у потпуности са појмовима насиља и злостављања који се користе у прописима, нормативни оквир пружа основу за реаговање на различите облике понашања којима се угрожавају здравље, развој, достојанство и безбедност детета.

6.3. Улога образовних и других институција у заштити деце од насиља

Заштита деце од вршњачког насиља захтева сарадњу већег броја институција, јер школа не може увек самостално да реши све последице и околности случаја. Улоге појединих институција разликују се у зависности од природе и тежине насиља, али њихово заједничко деловање треба да буде усмерено на безбедност детета, спречавање поновљеног насиља и пружање одговарајуће подршке.

Школа представља прву и непосредно најзначајнију институционалну средину за превенцију и реаговање на вршњачко насиље. Закон о основама система образовања и васпитања предвиђа постојање тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, који директор установе образује у оквиру система стручних тимова.¹⁶² Тим има значајну улогу у процени ризика, планирању и праћењу мера заштите и сарадњи са другим институцијама.

Поред школе, значајну улогу има центар за социјални рад, нарочито када случај превазилази могућности школе, када постоје ризици у породичном окружењу или када је потребно предузети мере из области социјалне и породично-правне заштите. Општи протокол предвиђа да у процесу заштите детета учествују различити системи, укључујући социјалну заштиту, образовање, здравство, полицију и правосуђе, при чему је за ефикасну заштиту неопходна њихова координација.¹⁶³

Полиција, јавно тужилаштво и суд имају посебну улогу у случајевима у којима насиље има обележја кривичног дела, а посебан значај имају правила која обезбеђују процесну заштиту малолетних оштећених, укључујући специјализованост судија, право малолетног оштећеног на пуномоћника и посебно поступање приликом његовог саслушања.¹⁶⁴ На тај начин кривичноправна реакција треба да буде усмерена не само на утврђивање одговорности учиниоца, већ и на избегавање додатне виктимизације детета.

¹⁶² Чл. 130. Закона о основама система образовања и васпитања

¹⁶³ Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, део IV - Процес заштите детета

¹⁶⁴ Чл. 150-154. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица

Здравствене установе и здравствени радници такође могу имати значајну улогу, нарочито када је насиље довело до физичких повреда или психичких последица, односно када је детету потребна здравствена или психолошка помоћ. Општи протокол наглашава значај укључивања здравственог система у процес препознавања, процене и заштите детета.¹⁶⁵

Коначно, у систему заштите значајну улогу имају и родитељи, односно други законски заступници, који треба да буду укључени у превентивне и интервентне активности школе у складу са природом и нивоом насиља. Важећи Протокол предвиђа укључивање родитеља у превентивне и интервентне мере, као и њихово учешће у праћењу ефеката предузетих активности.¹⁶⁶

По мишљењу аутора, ефикасност система заштите од вршњачког насиља не зависи само од постојања појединачних правних норми, већ и од њихове међусобне повезаности и способности институција да поступају координисано. Школа има примарну улогу у превенцији и раном препознавању насиља, али тежи и сложенији случајеви захтевају укључивање система социјалне заштите, здравства, полиције и правосуђа. Стога се заштита детета од вршњачког насиља може посматрати као мултисекторски процес у којем свака институција делује у оквиру својих законских овлашћења, али са заједничким циљем обезбеђивања најбољег интереса детета.

VII ПРЕВЕНЦИЈА ВРШЊАЧКОГ НАСИЉА

Превенција вршњачког насиља представља један од основних елемената система заштите деце, јер је њен циљ да се спречи појава насиља, смање фактори ризика и створе услови у којима деца могу да развијају ненасилне начине комуникације и решавања сукоба. За разлику од интервентног поступања, које се предузима након што је насиље препознато, превентивно деловање усмерено је на стварање услова који смањују вероватноћу његовог настанка и ширења.

С обзиром на мултифакторску природу вршњачког насиља, превенција не може бити заснована само на деловању једне институције или на појединачним активностима. Ефикасан превентивни приступ подразумева истовремено деловање породице, школе, ученика и шире заједнице, као и повезивање образовног,

¹⁶⁵ Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, део IV - Процес заштите детета

¹⁶⁶ Део 3. и 4. Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање

здравственог, социјалног и других система. УНЕСКО, на основу прегледа доступних истраживања, указује на значај свеобухватног приступа који обухвата нормативни оквир, оспособљавање наставника, наставне садржаје, безбедно школско окружење, механизме пријављивања, учешће родитеља и ученика, међусекторску сарадњу и праћење ефеката предузетих мера.¹⁶⁷

7.1. Улога породице у превенцији

Породица представља прву социјалну средину у којој дете усваја основне обрасце комуникације, односа према другим људима и начина решавања сукоба. Због тога њена улога у превенцији вршњачког насиља није ограничена на реаговање када се насиље већ догоди, већ обухвата и стварање услова у којима дете развија ненасилне и просоцијалне облике понашања.

Посебан значај имају квалитет односа родитеља и детета, начин постављања граница, комуникација унутар породице и начин на који родитељи реагују на конфликте. Дете које у породичном окружењу има могућност да отворено разговара о својим проблемима лакше може да потражи помоћ када се суочи са насиљем или када сведочи насиљу над другим дететом. У том смислу, превентивна улога породице обухвата и стварање односа поверења у којем дете зна да ће његове проблеме одрасли схватити озбиљно.

Породица има значајну улогу и у развијању комуникационих и емоционалних вештина детета. Родитељи могу допринети развоју способности детета да препозна и изрази сопствене емоције, разуме емоције других и конфликтне ситуације решава без примене насиља. Национална платформа „Чувам те“ посебно истиче значај праћења промена у понашању и расположењу детета, подучавања позитивном понашању и комуникацији, као и охрабривања детета да се обрати одраслој особи од поверења уколико доживи или примети вршњачко насиље.¹⁶⁸

Важна је и улога родитеља у препознавању дигиталног насиља. С обзиром на то да се значајан део комуникације деце одвија посредством интернета и друштвених мрежа, родитељска подршка подразумева и развијање дигиталне писмености и упознавање са ризицима дигиталног окружења. При томе, превентивни приступ не

¹⁶⁷ UNESCO, What you need to know about school violence and bullying, Last update: 25 August 2026. Преузето: 18.9.2026. <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-school-violence-and-bullying>

¹⁶⁸ Платформа „Чувам те“. Преузето: 19.9.2026. <https://cuvamte.gov.rs/sta-je-nasilje/vrsnjacko-nasilje/>

треба да се заснива искључиво на контроли активности детета на интернету, већ и на развијању његове способности да препозна ризичне ситуације и одговорно користи дигиталне технологије.

Значај породице посебно долази до изражаја у сарадњи са школом. Родитељи треба да буду информисани о механизмима заштите, начинима пријављивања и поступцима које школа предузима у случајевима насиља. Национална платформа „Чувам те“ предвиђа посебне онлајн обуке за родитеље, које обухватају како поступати када родитељ сазна за насиље у школи и како помоћи детету да не постане мета вршњачког насиља.¹⁶⁹

По мишљењу аутора, превентивна улога породице не треба да се сведе на надзор детета, већ пре свега на изградњу односа поверења, развијање ненасилних образаца комуникације и оспособљавање детета да препозна проблем и потражи помоћ. Посебно је значајно да родитељи на пријаву насиља реагују озбиљно и конструктивно, без минимизирања проблема, али и без реакција које могу додатно погоршати положај детета.

7.2. Улога школе у спречавању вршњачког насиља

Школа има централну улогу у превенцији вршњачког насиља јер представља место у којем деца свакодневно проводе значајан део времена и у којем се одвија највећи број њихових непосредних вршњачких интеракција. Због тога превенција не треба да буде ограничена на повремени радионице или реаговање на појединачне случајеве, већ треба да буде део укупне школске политике и школске културе.

Свеобухватан приступ подразумева стварање школске средине у којој се подстичу поштовање, сарадња, толеранција и одговорност за сопствено понашање. Национална платформа „Чувам те“ наглашава да школа треба да развија културу у којој се насиље не толерише и у којој ученици имају сигурност да о њему говоре и очекују одговарајућу реакцију одраслих.¹⁷⁰

Превентивне активности школе обухватају више међусобно повезаних елемената. Први је образовно-васпитни рад са ученицима, кроз који се развијају комуникационе, социјалне и емоционалне компетенције, способности ненасилног

¹⁶⁹ Платформа „Чувам те“. Преузето: 19.9.2026. <https://cuvamte.gov.rs/sr/obuke/onlajn-obuke-za-roditelje/>

¹⁷⁰ Платформа „Чувам те“. Преузето: 19.9.2026. <https://cuvamte.gov.rs/vest/vrsnjacko-nasilje-u-skoli/4328.php?>

решавања сукоба и разумевање последица насиља. Други елемент представља оспособљавање наставника и стручних сарадника за препознавање различитих облика насиља, укључујући мање видљиве облике социјалног и дигиталног насиља. Трећи елемент односи се на учешће родитеља и ученика у креирању безбедне школске средине.

Посебан значај имају и вршњачке иницијативе. Ученици не треба да буду посматрани само као потенцијалне жртве или учиниоци, већ и као активни учесници у превенцији. Укључивање ученика у вршњачке тимове, радионице и друге облике вршњачке подршке може допринети развијању одговорности ученика за школску заједницу.¹⁷¹

Превенција такође подразумева постојање јасних и ученицима познатих механизма за пријављивање насиља. Ученик треба да зна коме може да се обрати, шта се дешава након пријаве и да ће његов захтев за помоћ бити озбиљно размотрен. То је посебно важно јер деца која сведоче или трпе насиље понекад не пријављују догађај из страха од последица, неповерења у одрасле или уверења да пријављивање неће довести до промене.

У том смислу, превенција је непосредно повезана са квалитетом институционалног реаговања. Ако ученици препознају да школа доследно реагује на насиље, пружа подршку жртви и предузима мере за спречавање понављања насиља, ствара се окружење у којем је већа вероватноћа да ће се насиље пријављивати и раније препознавати.

По мишљењу аутора, школа не може ефикасно спречавати вршњачко насиље само кроз поштривање дисциплинских мера. Одржива превенција захтева промену школске културе, развијање односа поверења између ученика и запослених, активно учешће ученика и родитеља и континуирано праћење стања безбедности у школи.

7.3. Програми превенције у Републици Србији

У систему превенције насиља у Републици Србији значајно место заузима Национална платформа за превенцију насиља које укључује децу „Чувам те“. Платформу је покренула Влада Републике Србије уз подршку Канцеларије за информационе технологије и електронску управу, са циљем јачања међусекторске

¹⁷¹ Платформа „Чувам те“. Преузето: 19.9.2026. <https://www.cuvamte.gov.rs/aktuelnost/-vrsnjacka-podrska-i-uloga-vrsnjackog-tima-u-prevenciji-nasilja-primer-iz-prakse/4603.php?>

сарадње и интегрисања информација, едукације и механизма за пријављивање насиља које укључује децу. На платформи су доступне информације о различитим облицима насиља, начинима њиховог препознавања и поступања у случају насиља, као и едукативни материјали и онлајн обуке намењене ученицима, родитељима и запосленима у образовању. Платформа истовремено омогућава електронско пријављивање насиља које укључује децу и повезује различите системе који учествују у заштити деце.¹⁷²

Посебан значај имају онлајн обуке, јер превентивне садржаје чине доступним различитим категоријама корисника. Обуке су намењене ученицима, родитељима и запосленима, а њихов циљ је развијање знања и компетенција у области превенције вршњачког насиља. За ученике су, између осталог, доступне обуке о поступању када сазнају да њихов вршњак трпи насиље, безбедности на интернету и превенцији сексуалног и дигиталног насиља.¹⁷³

Значај овог приступа огледа се и у томе што се превенција не односи само на ученике који су непосредно укључени у насиље. Она обухвата и родитеље и наставнике, чиме се настоји створити заједничко разумевање проблема и начина реаговања. На тај начин се превенција повезује са јачањем компетенција свих лица која могу имати улогу у препознавању и спречавању насиља.

Поред националних програма, у школама се реализују и различите активности усмерене на вршњачку подршку, развијање социјалних вештина, дигиталну безбедност и унапређивање школске климе. Њихова успешност, међутим, не може се процењивати само на основу чињенице да је одређена активност реализована. Потребно је пратити да ли су активности довеле до промена у учесталости насиља, ставовима ученика, спремности за пријављивање и осећају сигурности у школи.

По мишљењу аутора, досадашњи развој система у Републици Србији показује постепен прелаз од појединачних школских активности ка свеобухватнијем и међусекторском моделу превенције. Ипак, постојање програма и механизма само по себи није довољно. Њихов стварни превентивни ефекат зависи од квалитета примене, континуитета, обучености запослених, учешћа ученика и родитеља и систематског праћења резултата.

¹⁷² Платформа „Чувам те“. Преузето: 19.9.2026. <https://cuvamte.gov.rs/>

¹⁷³ *Ibid.*

7.4. Предлози за унапређење

Имајући у виду сложеност узрока и последица вршњачког насиља, унапређење превентивног система треба да буде усмерено на истовремено јачање породичних, школских, институционалних и друштвених механизма заштите.

Први правац унапређења односи се на континуирано стручно усавршавање наставника и стручних сарадника. Обуке не би требало да се односе само на препознавање физичког насиља, већ и на мање видљиве облике психолошког, социјалног, сексуалног и дигиталног насиља. Посебно је значајно да запослени буду оспособљени за препознавање раних знакова ризика и правилно процењивање ситуација у којима граница између конфликта и насиља није увек очигледна.

Други правац представља јачање учешћа ученика у превенцији. Ученицима треба омогућити да буду активни учесници у креирању безбедне школске средине, а не само адресати превентивних порука. Вршњачка подршка, ученички тимови, радионице и други облици партиципације могу допринети развијању осећаја одговорности за школску заједницу. Такав приступ је у складу са савременим препорукама које наглашавају учешће ученика као један од елемената свеобухватне превенције.

Трећи правац односи се на систематичније укључивање родитеља. Родитељима треба обезбедити лако доступне и практичне информације о препознавању насиља, начинима комуникације са дететом, дигиталним ризицима и поступцима пријављивања. Посебно је значајно да се сарадња породице и школе не активира тек након појаве проблема, већ да постане део редовног превентивног рада.

Четврти правац представља јачање дигиталне превенције. Класични модели превенције више нису довољни ако не обухватају дигитално окружење у којем деца остварују значајан део међусобне комуникације. Због тога превентивне активности треба да обухвате дигиталну писменост, безбедност на интернету, одговорно коришћење друштвених мрежа, заштиту приватности и препознавање дигиталног насиља. Национална платформа „Чувам те“ већ садржи посебне обуке које се односе на дигитално насиље и безбедност на интернету, што представља основу за даље унапређивање овог сегмента превенције.

Пети правац односи се на систематско праћење и евалуацију превентивних мера. Није довољно евидентирати број реализованих радионица, обука или других активности. Потребно је утврђивати да ли су оне довеле до промена у учесталости насиља, осећају сигурности ученика, ставовима према насиљу, спремности за

пријављивање и начину реаговања посматрача. УНЕСКО посебно истиче мониторинг и евалуацију као један од основних елемената свеобухватног приступа превенцији школског насиља.¹⁷⁴

Шести правац представља даље јачање међусекторске сарадње. Сложенији случајеви захтевају повезивање школе са системом социјалне и здравствене заштите, полицијом и правосуђем. Национална платформа „Чувам те“ управо је успостављена са циљем јачања такве сарадње и повезивања надлежних институција.¹⁷

Коначно, превентивни систем треба да буде заснован на континуитету, а не на повременим кампањама. Превенција вршњачког насиља треба да буде део свакодневног функционисања школе, њене културе и односа према ученицима. То подразумева да се о ненасилној комуникацији, поштовању различитости, дигиталној безбедности, начинима тражења помоћи и одговорности за понашање говори током целокупног образовног процеса.

По мишљењу аутора, кључ за унапређење система превенције није у увођењу што већег броја нових програма, већ у обезбеђивању континуиране, координисане и мерљиве примене постојећих механизма. Превенција би требало да се заснива на приступу у којем су дете, породица, школа и институције део јединственог система заштите, а његова успешност процењује се не само бројем спроведених активности, већ и стварним променама у безбедности, добробити и понашању ученика.

ЗАКЉУЧАК

Вршњачко насиље представља сложен друштвени феномен који се може испољавати у различитим облицима и на различитим нивоима, при чему његове последице могу обухватити не само дете које је непосредно изложено насиљу, већ и учиниоца, посматраче, школу и шире друштвено окружење. Анализа извршена у овом раду показала је да се вршњачко насиље не може посматрати као изоловани појединачни догађај, већ као појава на чије настанак и одржавање утиче већи број међусобно повезаних индивидуалних, породичних, вршњачких, школских и друштвених фактора.

У раду је указано на значај разликовања вршњачког насиља од конфликта међу децом. Иако се ове појаве у пракси могу преплитати, вршњачко насиље карактеришу

¹⁷⁴ UNESCO, What you need to know about school violence and bullying, 3 November 2020
Last update: 25 August 2026. Преузето: 18.9.2026. <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-school-violence-and-bullying>

елементи као што су наношење или намера наношења штете, понављање негативног понашања и, нарочито, постојање неравнотеже моћи између учиниоца и жртве. Истовремено, развој дигиталних технологија довео је до појаве и ширења нових начина испољавања насиља, због чега се границе између физичког, психичког, социјалног, сексуалног и дигиталног насиља у појединим случајевима могу преклапати.

Анализа статистичких показатеља у Републици Србији указује да вршњачко насиље представља значајан проблем у образовно-васпитном систему. Доступни административни подаци показују присуство различитих облика насиља, док резултати истраживања спроведених на узорцима ученика указују да значајан број деце има искуство различитих облика виктимизације. При томе, податке о пријављеним случајевима није могуће поистовећивати са стварном распрострањеношћу насиља, јер део случајева остаје непријављен. Посебно значајним показује се питање спремности деце да потраже помоћ, као и поверења које имају у родитеље, наставнике и друге одрасле особе.

Разматрање етиологије и фактора ризика показало је да не постоји један фактор који самостално објашњава појаву вршњачког насиља. Индивидуалне карактеристике детета, породично окружење, утицај вршњачке групе, школска клима и начин функционисања школе, као и утицај медија и дигиталног окружења, могу се међусобно преплитати и доприносити настанку и одржавању насилног понашања. Теоријски приступи анализирани у раду додатно потврђују потребу за мултифакторским сагледавањем ове појаве. По мишљењу аутора, управо је сагледавање међусобне повезаности различитих фактора од посебног значаја за креирање делотворних мера превенције, јер усмереност само на један узрок не може обухватити сложеност вршњачког насиља.

Последице вршњачког насиља могу бити краткорочне, али и дуготрајне. Код жртава се могу јавити проблеми у области психичког здравља, нарушено самопоуздање, тешкоће у социјалном функционисању, проблеми у школовању и физичке последице. Последице нису ограничене на жртву, јер учешће у насиљу може бити повезано са проблемима у развоју социјалних вештина, прихватању правила и каснијем испољавању различитих облика проблематичног понашања. Посматрачи такође могу бити изложени страху, несигурности и осећају беспомоћности, а њихов однос према насиљу може утицати на целокупну школску климу. На нивоу школе и друштва, присуство насиља може нарушити осећај безбедности и поверења и створити потребу за додатним институционалним и друштвеним ресурсима.

Правна анализа показала је да Република Србија располаже нормативним оквиром који обухвата међународне стандарде заштите права детета, законске и подзаконске прописе, као и институционалне механизме за превенцију и реаговање на насиље. Конвенција Уједињених нација о правима детета и други међународни инструменти постављају обавезу државе да предузима мере ради заштите детета од различитих облика насиља. Национални правни оквир ову заштиту конкретизује кроз забрану насиља, обавезе образовно-васпитних установа, процену ризика, мере заштите, васпитно-дисциплинско поступање и укључивање других надлежних институција када је то потребно.

Ипак, постојање нормативног оквира само по себи није довољно за ефикасну заштиту деце. Његова стварна делотворност зависи од начина на који се правне норме примењују у пракси, од обучености запослених, доступности механизма пријављивања, благовременог препознавања насиља и координације различитих институција. Школа има посебно значајну улогу јер је непосредно место у којем се вршњачки односи свакодневно остварују, али сложенији случајеви захтевају укључивање система социјалне и здравствене заштите, полиције, правосуђа и породице.

У том смислу, превенција представља један од најзначајнијих елемената система заштите. Она не треба да се сведе на повремене радионице, кампање или реаговање након што је насиље већ наступило, већ треба да буде саставни део школске културе и свакодневног образовно-васпитног рада. Посебан значај имају развијање социјалних и емоционалних компетенција ученика, оспособљавање наставника за препознавање различитих облика насиља, укључивање родитеља и ученика, развијање дигиталне писмености, постојање доступних механизма за пријављивање и континуирано праћење ефеката превентивних мера.

По мишљењу аутора, унапређење система заштите од вршњачког насиља не захтева нужно велики број нових механизма, већ пре свега доследну, континуирану и координисану примену постојећих механизма. Посебно је важно да превенција буде усмерена на целокупну школску заједницу, а не само на децу која су већ препозната као жртве или учиниоци насиља. Ученици, родитељи, наставници и стручни сарадници треба да буду активни учесници у стварању безбедног окружења у којем се насиље препознаје, пријављује и на које се благовремено реагује.

На основу свега изложеног, може се закључити да је вршњачко насиље појава која захтева истовремено правно, институционално, образовно и превентивно деловање. Ефикасан систем заштите подразумева повезивање правних норми са

њиховом доследном применом у пракси, као и повезивање школе са породицом и другим системима заштите. Само интегрисан приступ, који истовремено обухвата превенцију, рано препознавање, адекватно реаговање, подршку детету и праћење ефеката предузетих мера, може створити услове за дугорочно унапређење безбедности деце и смањење ризика од поновљеног насиља.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bandura, A., *Social Learning Theory*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1977.
2. Батић, Д., Психосоцијални фактори ризика у етиологији вршњачког насиља, *Зборник радова Међународна научностручна конференција „Вршњачко насиље (етиологија, феноменологија, начини превазилажења и компаративна искуства)“*, Лакташи, 2013, стр. 81-92.
3. Boulton, M. J., Underwood, K., Bully victim problems among middle school children, *British Journal of Educational Psychology*, 1992, 62(1), p. 73-87.
4. Caspi, A., The Child is Father of the Man: Personality Continuities from Childhood to Adulthood, *Journal of Personality and Social Psychology*, 2000, 78(1), 158-172.
5. Copeland, W. E., Wolke, D., Angold, A., Costello, E. J., Adult Psychiatric and Suicide Outcomes of Bullying and Being Bullied by Peers in Childhood and Adolescence, *JAMA Psychiatry*, Vol. 70, No. 4, 2013, p. 419-426.
6. Dodge, K. A., Crick, N. R., Social Information-Processing Bases of Aggressive Behavior in Children, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1990, 16(1), pp. 8-22.
7. Грмуша, А., *Вршњачко насиље као безбедносни ризик у средњим школама - докторска дисертација*, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Београд, 2022.
8. Динић, Б., *Дигитално насиље*, Нови Сад, 2022.
9. Илић, Д., *Вршњачко насиље у школама - мастер рад*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2021.
10. Играчки, Ј., *Узроци, последице и превенција вршњачког насиља*, Правне теме, год. 12, бр. 22, 2024, стр. 119-134.
11. Hawker, D. S. J., Boulton, M. J., Twenty Years' Research on Peer Victimization and Psychosocial Maladjustment: A Meta-Analytic Review of Cross-Sectional Studies, *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 2000, 41(4), p. 441-455.
12. Кузманчев Станојевић, С., Вршњачко насиље као облик реалистичног сукоба: Прилог социолошком разумевању насиља младих и међу младима, *Култура пописа*, год. XII, бр. 28, 2015, стр. 255-274.
13. Lagerspetz, K. M. J., Björkqvist, K., Peltonen, T., Is Indirect Aggression Typical of Females? Gender Differences in Aggressiveness in 11- to 12-Year-Old Children, *Aggressive Behavior*, 1988, 14(6), pp. 403-414.
14. Мирић, Ф., Васиљевић Продановић, М., Виктимолошки осврт на вршњачко насиље у дигиталном окружењу, *Темид*, вол. 25, бр. 1, 2022, стр. 79-92.
15. Мутаваџић, А., *Насиље у школама - мастер рад*, Универзитет у Београду - Студије при Универзитету: Тероризам, организовани криминал и безбедност, Београд, 2014.
16. Nakamoto, J., Schwartz, D., Is Peer Victimization Associated with Academic Achievement? A Meta-Analytic Review, *Social Development*, 2010, Vol. 19, No. 2, p. 221-242.

17. Недимовић, Т., *Вршњачко насиље у школама: појавни облици, учесталост и фактори ризика - докторска дисертација*, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2010.
18. Olweus, D., *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*, Oxford: Blackwell Publishing, 1993.
19. Olweus, D., Bully/victim problems in school: Knowledge base and an effective intervention program, *The Irish Journal of Psychology*, 1997, 18, p. 170-190.
20. Pellegrini, A. D., Bartini, M., Brooks, F., School Bullies, Victims, and Aggressive Victims: Factors Relating to Group Affiliation and Victimization in Early Adolescence, *Journal of Educational Psychology*, 1999, 91(2), pp. 216-224.
21. Попадић, Д., *Насиље у школама*, Институт за психологију, Београд, 2009.
22. Попадић, Д., Плут, Д., Насиље у основним школама у Србији - облици и учесталост, *Психологија*, Београд, вол. 40, бр. 2, 2007, стр. 309-328.
23. Попадић, Д., Плут, Д., Павловић, З., *Насиље у школама Србије: Анализа стања од 2006–2013. године*, Београд, 2014.
24. Попадић, Д., Павловић, З., Кузмановић, Д., Петровић, Д., Бабовић, М., Тошковић, О., *Насиље у школама и добробит ученика у Србији - Налази истраживања и препоруке*, Савет Европе, Београд, 2025.
25. Ракић, Ј., Појам и облици вршњачког насиља, *Правне теме*, год. 3, бр. 5, 2015, стр. 59-67.
26. Ранчић, Ј., Вршњачко насиље на друштвеним мрежама у Републици Србији, *Комуникација и медији*, XIII(43), 2018, стр. 95-124.
27. Rigby, K., What children tell us about bullying in schools, *Children Australia*, 1997, 22(2), p. 28-34.
28. Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Bjorkqvist, K., Osterman, K., Kaukiainen, A., Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group, *Aggressive Behavior*, 1996, 22(1), p. 1-15.
29. Salovey, P., Mayer, J. D., Emotional Intelligence, *Imagination, Cognition and Personality*, Vol. 9, No. 3, 1990, p. 185–211.
30. Саламадија, М., Специфичности вршњачког насиља у основним школама, *Зборник радова Међународна научностручна конференција „Вршњачко насиље (етиологија, феноменологија, начини превазилажења и компаративна искуства)“*, Лакташи, 2013, стр. 279-291.
31. Сузић, Н., *Педагогија за XXI вијек*, Бања Лука, 2005.
32. Vasta, R., Haith, M., Miller, S. A., *Child Psychology: The Modern Science*, New York: John Wiley & Sons, 1998.
33. Vogel, S. W., *The Relationship Between Bullying and Emotional Intelligence*, Doctoral Dissertation, Northcentral University, Prescott, Arizona, 2006.
34. Шикман, М., Криминалитет малолетника у Републици Српској, са освртом на вршњачко насиље, *Зборник радова Међународна научностручна конференција „Вршњачко насиље (етиологија, феноменологија, начини превазилажења и компаративна искуства)“*, Лакташи, 2013, стр. 3-17.

ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂЕ

Домаћи прописи

1. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005.
2. Закон о основама система образовања и васпитања, *Службени гласник РС*, бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025.

3. Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 1/10.
4. Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, *Службени лист СФРЈ - Међународни уговори*, бр. 15/90 и *Службени лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97.
5. Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, део IV - Процес заштите детета.
6. Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, *Службени гласник РС*, бр. 11/2024.

Међународни документи

- Convention on the Rights of the Child*, adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly Resolution 44/25 of 20 November 1989, entered into force 2 September 1990.
- Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 13 (2011): The Right of the Child to Freedom from All Forms of Violence*, CRC/C/GC/13, 18 April 2011.
- ?? Council of Europe, *Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, CETS No. 201, Lanzarote, 25 October 2007.

Извештаји

1. Државна ревизорска институција, *Превенција и сузбијање вршњачког насиља у школама*, Београд, 2022.

Електронски извори

1. Бујановачке, „Насиље у ОШ ‘Радое Домановић’“, доступно на: <https://bujanovacke.co.rs/>. Преузето: 25.7.2026.
2. Н1 Инфо Србија, „Случајеви вршњачког насиља који су запрепали Србију“, доступно на: <https://n1info.rs/> . Преузето: 18.7.2026.
3. Нова С, „Скандал у школама на Новом Београду...“, доступно на: <https://nova.rs/>. Преузето: 25.7.2026.
4. НС Уживо, „Језиво вршњачко насиље у Руменки...“, преузето: 21. 7. 2026.
Доступно на: <https://nsuzivo.rs/hronika/jezivo-vrsnjacko-nasilje-u-rumenki-srednjoskolke-pretukle-osmakinju-neces-vise-talasati-iscupacu-ti-trepavice/>
5. Платформа „Чувам те“, доступно на: <https://cuvamte.gov.rs/>. Преузето: 1.8.2026.
6. РТС, „Вршњачко насиље се не смањује - деца прате образац понашања у кући, медијима, на мрежама“, доступно на: <https://www.rts.rs/>. Преузето: 25.7.2026.
7. Чачански глас, „Саопштење ОШ ‘Татомир Анђелић’ у Мрчајевцима поводом инцидента који се догодио“, доступно на: <https://www.caglas.rs/>. Преузето: 25.7.2026.
8. UNESCO, What you need to know about school violence and bullying, 3 November 2020 Last update:25 August 2026. Преузето: 18.9.2026. <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-school-violence-and-bullying>

Облици вршњачког насиља у школама

РЕЗИМЕ

Кључне речи: вршњачко насиље; деца; школа; превенција; правна заштита.

Вршњачко насиље представља сложен друштвени феномен који може имати значајне последице по физички, психички и социјални развој деце и младих. Предмет овог мастер рада јесте анализа вршњачког насиља, његових основних карактеристика и облика, фактора који доприносе његовој појави, последица које производи, као и правног и институционалног оквира његовог сузбијања и превенције у Републици Србији. Циљ рада је да се систематизују и анализирају релевантна теоријска, емпиријска и правна сазнања о вршњачком насиљу, сагледају његове специфичности у школском и дигиталном окружењу и укаже на значај координисаног деловања различитих субјеката у систему заштите деце.

У раду су примењени метод анализе садржаја, нормативни, дескриптивни и компаративни метод, као и анализа доступних статистичких података, извештаја надлежних институција и релевантне научне и стручне литературе. Посебна пажња посвећена је анализи правних извора који уређују заштиту деце од насиља у Републици Србији, као и међународних стандарда у овој области. Статистички подаци коришћени у раду омогућили су сагледавање заступљености различитих облика вршњачког насиља и њиховог испољавања у школском окружењу.

Анализа показује да се вршњачко насиље јавља у различитим облицима, који обухватају физичко, вербално, социјално, дигитално и сексуално насиље, при чему се поједини облици могу међусобно преплитати. Утврђено је да на појаву и одржавање вршњачког насиља утиче више међусобно повезаних фактора, који се односе на индивидуалне карактеристике детета, породично окружење, вршњачку групу, школу и шире друштвено и дигитално окружење. Последице насиља могу се испољити код жртве, учиниоца и посматрача, али могу утицати и на функционисање школе и шире друштвене заједнице.

Анализа правног и институционалног оквира показује да у Републици Србији постоји нормативна основа за заштиту деце од насиља и обавеза различитих институција да реагују у случајевима насиља. Истовремено, ефикасна заштита захтева повезано деловање школе, породице, органа социјалне заштите, полиције, правосудних и здравствених институција, уз примену превентивних мера. По мишљењу аутора,

превенција и сузбијање вршњачког насиља не могу се заснивати искључиво на реакцији након што је насиље већ испољено, већ захтевају континуиран, системски и координисан приступ усмерен на рано препознавање ризика, развијање безбедног школског окружења и јачање механизма заштите деце.

Forms of Peer Violence in Schools

SUMMARY

Key words: *peer violence; children; school; prevention; legal protection.*

Peer violence is a complex social phenomenon that may have significant consequences for the physical, psychological, and social development of children and young people. The subject of this master's thesis is the analysis of peer violence, its basic characteristics and forms, the factors contributing to its occurrence, its consequences, as well as the legal and institutional framework for its suppression and prevention in the Republic of Serbia. The aim of the thesis is to systematize and analyze relevant theoretical, empirical, and legal knowledge concerning peer violence, examine its specific features in school and digital environments, and highlight the importance of coordinated action by different actors within the child protection system.

The thesis applies the methods of content analysis, normative, descriptive, and comparative methods, as well as an analysis of available statistical data, reports of competent institutions, and relevant scientific and professional literature. Particular attention is devoted to the analysis of legal sources governing the protection of children from violence in the Republic of Serbia, as well as international standards in this field. The statistical data used in the thesis provide insight into the prevalence of different forms of peer violence and their manifestations within the school environment.

The analysis shows that peer violence occurs in various forms, including physical, verbal, social, digital, and sexual violence, with individual forms potentially overlapping. The findings indicate that the occurrence and persistence of peer violence are influenced by multiple interconnected factors relating to the individual characteristics of the child, the family environment, the peer group, the school, and the broader social and digital environment. The consequences of violence may affect victims, perpetrators, and bystanders, and may also have an impact on the functioning of schools and the wider community.

The analysis of the legal and institutional framework shows that the Republic of Serbia has a normative basis for the protection of children from violence, as well as obligations imposed on various institutions to respond to cases of violence. At the same time, effective protection requires coordinated action by schools, families, social welfare authorities, the police, judicial and healthcare institutions, together with the implementation of preventive measures. In the author's view, the prevention and suppression of peer violence cannot rely solely on a response after violence has already occurred; rather, they require a

continuous, systematic, and coordinated approach aimed at early identification of risks, the development of a safe school environment, and the strengthening of child protection mechanisms.

БИОГРАФИЈА

Владан Николић, аутор рада, рођен је 16.11.1977. године у Лесковцу. Средњу школу завршио је у Власотинцу, а затим и Грађевински факултет у Нишу, на ком је дипломирао 2004. године.

Као дипломирани инжењер грађевинарства 2005. године, почиње да ради при Општинској управи у Власотинцу на пословима грађевинске инспекције. У циљу даљег стручног усавршавања, положио је стручни испит при Инжењерској комори у Београду, државни испит за рад у органима државне управе, испит за инспектора, а уписан је у регистар сталних судских вештака као вештак грађевинске струке - ужа специјалност урбанизам.

Такође, 2025. године дипломирао је на Факултету за пословне студије и право, Универзитета Унион - Никола Тесла, након чега је уписао мастер академске студије на Правном факултету Универзитета у Нишу.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада: Владан Николић

Наслов мастер рада: *Облици вршњачког насиља у школама*

Ментор: Проф. др Дарко Димовски

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да мастер рад, под насловом *Облици вршњачког насиља у школама*, пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- представља резултат сопственог истраживачког рада;
- није у целини, нити у деловима с моје стране пријављиван на одбрану на другим факултетима или универзитетима;
- не крши ауторска права или интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу.

Аутор мастер рада: _____

У Нишу, _____

Потпис аутора
